

अहम् आवाम्

वर्ष आठवे | अंक ४ | एप्रिल २०२१ | पृष्ठे ५२

वयम्!

कल्पक, चौकस
किशोरांचे मासिक

मूल्य
₹ ६०/-

आमची

सुभा

प्रकाशक
श्रीकांत बापट

सल्लागार

डॉ. अनिल काकोडकर

कुमार केतकर

डॉ. आनंद नाडकर्णी

डॉ. उदय निरगुडकर

अच्युत गोडबोले

राजीव तांबे

श्रीकांत वाड

मुख्य संपादक

शुभदा चौकर

(पीआरबी कायदानुसार जबाबदारी)

मुखपृष्ठ

शुभांगी चेतन

सुलेखन

अच्युत पालव

अंकातील चित्रे

शुभांगी चेतन, जुईली माहीमकर,

आराध्य नाईक, रिया पटवर्धन

वरिष्ठ उपसंपादक

क्रांती गोडबोले-पाटील

मांडणी-सजावट

क्रांती गोडबोले-पाटील

मृदितशोधन

शिवांनी ओक

वितरण व्यवस्था

राजेंद्र गोसावी

'वयम्' हे मासिक मालक, प्रकाशक
श्रीकांत बापट यांनी
मेसर्स रेड एलिफंट, ३१५/ए १, शाह
ऑफ नाहर इंड. इस्टेट, ३रा मजला,
एस. जे. मार्ग, लोअर परेल (प.)
मुंबई- ४०००१३, येथे छापून, २०१,
नंद चेंबर्स, वंदना सिनेमाजवळ,
ठाणे- ४००६०२ येथे प्रसिद्ध केले.
या अंकातील सर्व मतांशी संपादक
सहमत आहेत असे नाही. सर्व हक्क
प्रकाशकाधीन.

संपादकीय विभाग :

'वयम्' न्यू वंदना को.ऑप.हा.सो., ३रा
मजला, लालबहादूर शास्त्री मार्ग, वंदना
सिनेमाजवळ, ठाणे- ४००६०२.

दूरध्वनी : ०२२-२५९८६२७०

इमेल : info@wayam.in

www.wayam.in

अंतरंग

संपादकीय : शुभदा चौकर- ४

स्वीकार : विद्या डेंगळे- ६

ट्रंपेट पीचर : निर्मोही फडके- ८

कल्पक कला : स्वरूपा वकनाली- ११

काळी मांजर आणि भिन्ना माणूस : सुरेश वांदिले- १२

मी 'पी' बोलतोय... : श्रीराम शिधये- १४

साय-फाय कथा स्पर्धा- १७

मटकवायचं की पाळायचं! : प्रतिभा गोपुजकर- १८

'चित्रांवरून गोष्ट रचा' स्पर्धेतील निवडक कथा- २२

Feel Good- २५

Hide & Seek : Juilee Mahimkar- २६

अनावर अश्रू : डॉ. उज्वला दळवी- २८

नक्की पाहा : अर्चना नाईक- ३०

मार्ग शोध : आराध्य नाईक- ३१

चौकी लॉक : राजीव तांबे- ३२

उंच मानेचं रहस्य : मकरंद जोशी- ३४

ऋषी ऋण : कांचन जोशी- ३६

फिनलंडची शाळा (भाग-४) : शिरीन कुलकर्णी- ३८

नक्की वाचा + नेट-Key-भाषा : धनवंती हर्डीकर- ४०

चपखल : प्रतिभा गोपुजकर- ४२

स्मार्ट नेटिझन (भाग-४) : उन्मेष जोशी- ४३

ग्रंथप्रेमी डॉ. आंबेडकर : नरेंद्र लांजेवार- ४५

Lost Art with Strings Attached : Shweta Deshmukh- ४६

'वयम्' आता डिजिटल रूपातसुद्धा!

bahuvindh.com हे साहित्यदालन आहे. त्यावर 'वयम्'ला क्लिक करा
आणि 'वयम्'चे ऑनलाइन सभासदत्व घ्या. सभासद झालेल्यांना 'वयम्'चे
साहित्य कॉम्प्युटरवर किंवा स्मार्टफोनवर वाचता येईल.

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाने या नियतकालिकाच्या प्रकाशनार्थ अनुदान दिले असले तरी या नियतकालिकातील लेखकांच्या विचारांशी मंडळ व शासन सहमत असेलच असे नाही.

'वयम्' वाचकांनो, दर महिन्याला २० तारखेपर्यंत तुम्हांला अंक पोहोचला नाही तर 'वयम्'च्या दूरध्वनी क्रमांकावर सोमवार ते शुक्रवार सकाळी १० ते संध्याकाळी ६ या वेळात संपर्क साधावा, ही विनंती. -संपादकीय आणि वितरण विभाग

कथा
विशेष

गोष्ट !

‘वयम्’ दोस्तानो,

‘गोष्ट’ हा शब्द आपल्या आयुष्यात अगदी बालपणी येतो आणि कायमचं नातं जमवून राहतो. कितीही वय वाढलं तरी आपल्याला गोष्ट ऐकायला, वाचायला, पाहायला आवडते. गोष्ट म्हणजे नव्या जगात डोकवायची खिडकी. लहानपणी आपलं जग म्हणजे आपलं घर असतं. त्या घराच्या बाहेरचं जग आपल्याला वेगवेगळ्या गोष्टींतून दिसतं. प्राणी, पक्षी, ग्रह-तारे, जादू, राजा-राणी, देव, राक्षस, भूत, पाताळ, अवकाश अशा कित्येक विषयांच्या गोष्टी ऐकत, वाचत, पाहत आपण मोठे होत असतो. जितक्या गोष्टी आपल्या कानावर, डोळ्यांवर, मनावर पडतात, तितकं आपलं जग मोठं मोठं होत जातं. गोष्टींमुळे मजा येते. आपल्या मनातल्या भावनांपेक्षा वेगवेगळ्या भावना जाणवतात. म्हणजे आनंद, दुःख, हुरहूर, भीती, विस्मय अशी वेगवेगळी भावना मनात अचानक निर्माण होते, त्याची गंमत असते. आपल्या मनात त्यावेळी असलेल्या मूडपेक्षा वेगळा मूड अनुभवण्याचं आगळेपण आपण एन्जॉय करतो. गोष्टींमुळे नवी माहिती मिळते. नवे

विचार समजतात. शहाणपण, चतुराई, संवेदनशीलता वाढायला मदत होते.

गेले वर्षभर आपण घरी आहोत. शाळा नाही, की शिक्षकांची भेट नाही. कुठे जाणं-येणं नाही. म्हणून रोज वेगवेगळे अनुभव नाहीत. पण तंत्रज्ञानामुळे आपल्याला विविध घडामोडींचा अनुभव घेता आला. तो एकमेकांशी शेअर करता आला. या काळात वाचन-साहित्य, ऐकण्याची साधनं आणि पाहण्याची उपकरणं यांतून आपल्याला अनेकविध गोष्टींचा खजिना मिळाला. त्यामुळे आपण बंद घरांतूनही कितीतरी विषयांत डोकावू शकलो. या काळात तर लख्खपणे जाणवलं की, गोष्ट नसती आपल्या आयुष्यात, तर किती कंटाळा आला असता! आपण कथा वाचल्या, पॉडकास्ट, ऑडिओ बुक व क्लिपमधून ऐकल्या आणि सिनेमा, टीव्ही मालिका, वेब सीरीज, शॉर्ट फिल्म इत्यादी माध्यमांतून पाहिल्यासुद्धा. आपल्याला विविध गोष्टींत रमण्याची संधी देणाऱ्या अशा सर्व माध्यमांचे ऋण मानावे तेवढे थोडेच.

कोणतीही माहिती असो वा विषय, जेव्हा मनोरंजक गोष्टीच्या स्वरूपात आपल्यासमोर सादर होतो, तेव्हा आपण त्यात रंगून जातो. कारण त्यातल्या घटना, वर्णनं, रसाळ शैली यांमुळे आपण त्यातलेच एक होऊन जातो. त्या ठिकाणी आपण हजर आहोत, असं आपल्याला वाटतं. त्या गोष्टीत जे सांगितलेलं असतं, ते क्षणभर का होईना, आपल्याला पटतं. कथाकार जेवढा प्रभावी तेवढा त्या गोष्टीचा प्रभाव आपल्यावर पडतो. म्हणून तर आवडलेल्या काही गोष्टी, नाटक-सिनेमा यांचा प्रभाव आपल्यावर खूप काळ राहतो. त्यामुळेच मनाला रिझवण्यासाठी, काहीही शिकण्यासाठी गोष्ट हे माध्यम अतिशय प्रभावी मानलं जातं.

अर्थात, आपली विचारशक्ती विकसित झाली की, आपण गोष्ट अनुभवताना स्वतःचा विचार करू लागतो आणि त्यानुसार ठरवू लागतो की, विश्वास ठेवायचा की नाही. लहानपणी भूत, चेटकीण खरे मानणारे आपण, मोठेपणी त्यांच्या असण्यावर विश्वास ठेवेनासे होतो. मात्र अधूनमधून चमत्कार, गूढकथा, रहस्यकथा असे प्रकार वाचायला मजा येते ना? कारण तो मनाला विरंगुळा असतो. वेगळ्या काल्पनिक विश्वाची ती सफर असते. मनाला टवटवी आणणारं निखळ मनोरंजन होतं अशा कल्पनारम्य गोष्टींनी !

नवा दृष्टिकोन देणाऱ्या, बोध देणाऱ्या कथा आयुष्यभर शिकवत राहतात आपल्याला. आपण चरित्र, आत्मचरित्र आवडीने वाचतो, कारण इतरांचे अनुभव, प्रयत्न, कर्तृत्व, त्यांच्या यशाचं गमक हे सारं जाणून घेण्याची उत्सुकता आपल्याला असते. त्यातून आपण आपली वाट आखण्याचा प्रयत्न करतो. त्यातल्या काही गोष्टी आपल्याला आपल्या मनात डोकवायला भाग पाडतात. आपल्या चुका अलगदपणे सांगून जातात. मग काय काय करावं, काय काय टाळावं- याचा अंदाज आपण बांधत जातो. अशा गोष्टी म्हणजे 'वाटाड्या' असतात.

अशा वाटाड्यांच्या साथीने आपणही 'आपली गोष्ट' रचायची असते. मुळात आपण प्रत्येकजण गोष्टीवेल्हाळ असतो. लहानपणी जे जे नवीन अनुभवतो, ते कधी एकदा दुसऱ्याला सांगतो असं होतंच ना आपल्याला ! अगदी नवीन काही गंमत पाहिली, मनात नवी कल्पना आली, वेगळी घटना घडली की, आपण ती सांगायला उत्सुक असतो. आपली गोष्ट कुणी ऐकून घेतली की छान वाटतं. मात्र आपल्या गोष्ट सांगण्याला कुणी भाव दिला नाही, किंवा वाव दिला नाही की आपण हिरमुसतो.

गप रे, थांब गं, बडबड बंद.. असं वारंवार कुणी दटावत गेलं की, आपला उत्साह मावळतो; आणि आपण गोष्ट सांगेनासे होतो. तुम्हा कुणालाच असा नाउमेद करणारा अनुभव येऊ नये, पण आलाच तरी अन्य माध्यम आहेत की आपल्या हाताशी. गोष्ट लिहून ठेवता येते, आता तर मल्टिमिडियाही असतो तुमच्या हाताशी.

अर्थात, प्रत्येक वेळी आपली गोष्ट जाहीर करण्यासारखी नसेलही; किंबहुना भरपूर दर्जेदार गोष्टी वाचल्या, पाहिल्या, की आपल्याला जाणीव होते की, कोणती गोष्ट इतरांना सांगावी आणि कोणती आपल्यापाशीच ठेवावी, याची. इन्स्टंट अशी इंस्टा स्टोरी ठेवतानाही भान येतं की, आपली कोणती गोष्ट इतरांना सांगावी.. उत्तम गोष्टी वाचून शहाणपण कमावलं की, कोणती स्टोरी सांगायला कोणतं माध्यम योग्य, तेही समजत जातं.

असं शहाणपण कमावत असलेल्या 'वयम्'च्या वाचक दोस्तांसाठी या अंकात वेगवेगळ्या गोष्टी आहेत. आणि एक वेगळ्या प्रकारची, धमाल गोष्ट रचण्याची स्पर्धाही जाहीर केलीये. कल्पनेची भरारी मारायला तुम्हांला मजा येते ना? मग भाग घ्या या स्पर्धेत.

आम्हांला खात्री आहे- तुम्हा वाचकांपैकी प्रत्येक जण असा हिरो होईल मोठेपणी, की तुमचं काम, तुमचा स्वभाव, तुमचं वागणं यांतून गोष्ट रचली जाईल- इतरांना छान वाटेल अशी !

-शुभदा चौकर
cshubhada@gmail.com

आई, बाबा आणि त्यांचा एकुलता एक मुलगा किरण मजेत राहात होते. किरण होता १० वर्षांचा. त्याला कधी कधी खूप एकटं वाटायचं. एक कुत्र्याचं पिल्लू आणावं असा हट्ट त्याने धरला होता. बरेच दिवस आईबाबा त्याच्या या मागणीकडे दुर्लक्ष करत होते. पण शेवटी त्यांनीही कुत्रा पाळायचा ठरवलं. छोटासा दीड महिन्याचा कुत्रा किरणकडे राहायला आला. त्याच्या तोंडात एक पेढा भरवून बारसं केलं- मोमो. तिबेटी धाब्यावरच्या पांढऱ्या मोदकासारखा गोंडस!

मोमोची आणि किरणची चांगलीच गट्टी जमली. घरात किरणइतकेच मोमोचेही लाड होऊ लागले.

एके दिवशी किरण शाळेतून रडत रडत घरी आला. मुसमुसत पलंगावर बसून राहिला. त्याला 'रडू नको' सांगत मोमो त्याच्या पुढच्या दोन पायांनी त्याच्या खांद्यावर थोपटत त्याला विनवत होता.

"काय रे, काय झालं रडायला? शाळेत काही झालं का? का मॅम काही बोलल्या तुला? सांग ना." किरणची आई त्याला विचारत होती आणि किरण काही तिला त्याच्या रडण्याचे कारण सांगत नव्हता. मोमो खूप अस्वस्थ झाला होता. तो त्याचे अश्रू चाटून पुसत होता.

आईच्या आग्रहाला कंटाळून शेवटी किरण किंचाळला. "जा तू, तू माझी आई नाहीस, मी तुझा मुलगा नाही."

"असं कोण म्हणतं, त्याला आण माझ्या पुढ्यात." आई म्हणाली.

"सगळे म्हणत होते शाळेत आज, की तुम्ही मला दत्तक घेतलंय. मी तुमचा मुलगा नाही." किरण तोपर्यंत ओक्साबोकशी रडायला लागला.

हे ऐकून आईचा चेहरा पडला. तिने पटकन किरणला जवळ घेतलं. त्याच्या आईचे डोळे भरले. ती म्हणाली, "बाळा, आपण यावर नंतर बोलू. तू

चित्र- शुभांगी चेतन

स्वीकार

आमचाच आहेस. रडू नकोस. आपण संध्याकाळी बाबा आले की एकत्र बसू आणि बोलू हं. तू जेवून घे." आई किरणला विनवत होती.

मोमो हिरमुसला होऊन इकडे तिकडे भटकत होता. घरातलं खेळकर वातावरण किरणच्या मूडमुळे बदललं. किरणला 'दत्तक' घेणे म्हणजे काय हे कळलं नसतं म्हणून आईबाबांनी, नातेवाइकांनी त्याच्याजवळ 'तो' विषय काढला नव्हता. आता मात्र वेळ आली होती, 'ते' सर्व त्याला सांगण्याची. पण त्याआधीच झाकून ठेवलेला कोंबडा आरवला होता.

संध्याकाळ होत आली तरी घरात दिवे लागले नव्हते. घरी येताच पळत पळत दरवाजाजवळ

येणारा मोमोही आज मलूल.. का बरं? असं किरणच्या बाबांच्या मनात आलं. त्यांना पाहताच किरणच्या आईचा बांध फुटला. 'आपण सांगायच्या आधीच त्याला...' असं म्हणत ती रडू लागली.

किरण आतल्या खोलीत, अंधारात पलंगाच्या मागे पाय दुमडून, पायात डोकं खुपसून मुसमुसत जमिनीवर बसला होता. बाबा त्याच्याजवळ गेले. प्रेमाने त्याच्या पाठीवरून हात फिरवत म्हणाले, "किरण, ऊठ बघू, चल ये आपण बोलूया." पण किरणने त्यांचा हात भिरकावून त्यांना बाजूला सारलं. मोमो त्या दोघांमध्ये घुटमळत होता. बाबांना किरणने बाजूला सारल्यावर तो किरणवर भुंकू लागला. त्याला किरणचं वागणं अजिबात आवडलं नाही. हे आईबाबा आपले नाहीत, आपले आईवडील कोण- या प्रश्नाने किरण ग्रासला गेला.

रात्रीच्या जेवणाची दुपारच्या जेवणासारखीच गत झाली. आईबाबांनी किरणशी बोलायचं त्या रात्री टाळलं, कारण तो काही ऐकून घेण्याच्या मनःस्थितीत नव्हता. रात्र अशीच सरली.

किरण दुसऱ्या दिवशी पहाटेच उठला.

"मी तुमचा मुलगा नाही, माझे खरे आईबाबा कोण आहेत? कुठे आहेत? मला त्यांच्याकडे जायचं आहे." किरणने धैर्याने विचारलं.

बाबा म्हणाले, "बस, सांगतो.. तुला आम्ही दत्तक घेतलंय एका आश्रमातून. तुझ्या खऱ्या आईवडिलांनी तुला तिथे सोडलं होतं."

"पण का?" किरणने विचारले.

"त्यांच्यावर काही संकट आलं असेल म्हणून." आई म्हणाली.

"त्यांना तुम्ही ओळखता? मला त्यांनी असं का टाकलं, ते मी त्यांना विचारणार आहे." किरण रागावून विचारत होता.

"नाही, आम्ही त्यांना नाही ओळखत."

आम्ही असेच गीता मावशीबरोबर गेलो होतो,

ती आश्रमाचं काम कसं करते ते पाहायला. तिथे तुझ्यासारखी खूप छोटी छोटी बाळं होती. आश्रमातील ती बाळं पाहात पाहात आम्ही तुझ्याजवळ आलो; तू आमच्याकडे पाहून हसलास. आणि आम्ही ठरवलं, 'या बाळाला आपण घरी न्यायचं,' आईबाबा एका सुरात म्हणाले, "मग आश्रमातल्या लोकांनी सगळे सोपस्कार पूर्ण केले आणि तू आमचा किरण झालास."

मोमो हे संभाषण ऐकत होता. बाबा त्याच्या अंगावरून हात फिरवता फिरवता म्हणाले, "किरण, मोमोकडे पाहा, त्याचे बाबा कोण हे त्याला ठाऊक नाही. त्याच्या आईकडून, त्याच्या भावंडांमधून आपण त्याला आपल्याकडे आणलं. त्याचे लाड केले आणि तो आपलासा झाला. आपल्याबरोबर तो आनंदात राहतो. त्याला येत असेल का रे आठवण त्याने लहानपणी सोडलेल्या त्याच्या आई-वडिलांची?"

किरण हे ऐकून थोडा विचारात पडला. काहीही न बोलता स्वतःच्या खोलीत गेला. त्याच्या मागून मोमो दुडूदुडू धावत गेला.

रात्री किरणला छान झोप लागली. सकाळी जाग आली तेव्हा त्याच्या शेजारी मोमो त्याच्या अंगावर पाय टाकून त्याचा हात स्वतःच्या तोंडात धरून निवांत झोपला होता.

किरण उठला आणि तसाच धावत स्वयंपाकघरात गेला. आईबाबांच्या गळ्यात पडून म्हणाला, "माझ्यासाठी एक बहीण आणा ना आश्रमातून. मी, मोमो आणि ती मिळून तुमच्याबरोबर धमाल करू."

किरणची कळी खुललेली पाहून आईबाबा खूश झाले! नाशत्याला मस्तपैकी आम्लेट करून आईने मोमोसकट सगळ्यांना पार्टी दिली.

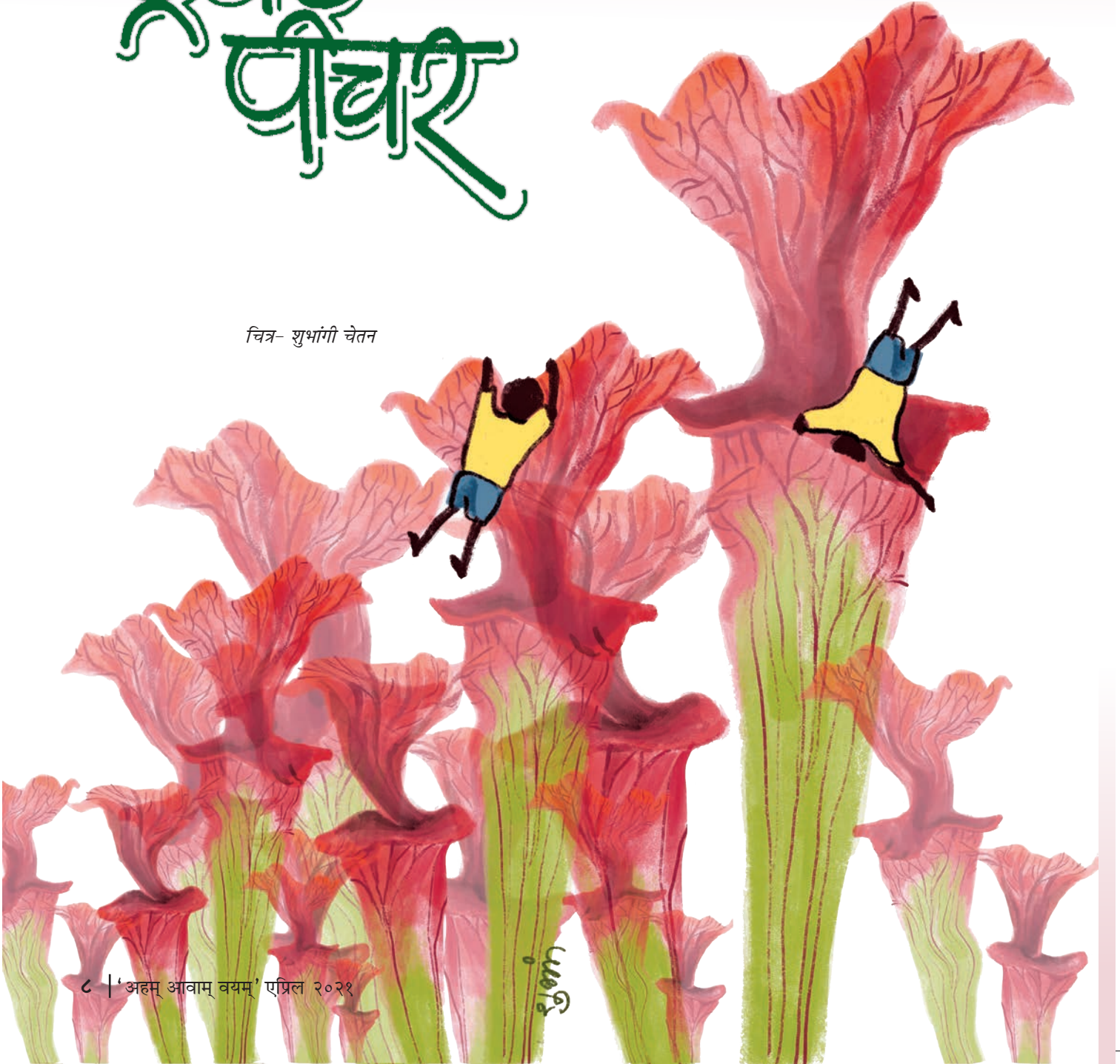
-विद्या डेंगळे

Vidyadengle@gmail.com

रूपर पीचर

ऑफ पीरिएड. टीचर आल्या नव्हत्या. सगळ्या वर्गाला ग्राउंडवर जायची घाई झाली होती. पण ईशानला काही ग्राउंडवर जावंसं वाटतं नव्हतं. हल्ली हल्ली त्याला सायन्स फार आवडू लागलं होतं. झाडा-फुलांबद्दलची वैज्ञानिक माहिती वाचायला त्याला फार आवडायचं. एका धड्यामध्ये

चित्र- शुभांगी चेतन

इन्सेक्ट्स-ईटर म्हणजे, कीटकांना खाणाऱ्या एका झाडाबद्दल माहिती होती. कालपासून त्याने ती वाचायला सुरुवात केली होती.

अचानक ईशानचं लक्ष वर्गाच्या दारामागे ठेवलेल्या डस्टबीनकडे गेलं. तिथे दोन डस्टबीन ठेवलेले होते. एक निळ्या रंगाचा- कोरड्या कचऱ्यासाठी आणि दुसरा हिरव्या रंगाचा- ओल्या कचऱ्यासाठी.

तो हिरव्या रंगाचा डस्टबीन हलतोय का ?

‘जाऊन पाहावं का?’ ईशानच्या मनात विचार आला. त्याने रफ वहीच्या मागचा एक कागद अर्धवट फाडला.

त्याचा बोळा घेऊन डस्टबीनमध्ये टाकण्याकरता ईशान दरवाजावळ गेला. आधी त्याने निळ्या रंगाचा डबा उघडला. इतर मुलांनी टाकलेले कागदाचे तुकडे, पेन्सिलींना टोकं करताना झालेला कचरा असा काही कोरडा कचरा त्यामध्ये होता.

ईशानने हातातला कागदाचा बोळा निळ्या रंगाच्या डस्टबीनमध्ये टाकला. मग हळूच पलीकडच्या हिरव्या रंगाच्या डस्टबीनमध्ये डोकावून पाहिलं. ओल्या कचऱ्याचा डबा, म्हणजे कुणी रिसेसमध्ये फळ खाल्लं तर त्याची सालं वा कुणाचा डबा सांडला तर असं काही टाकण्यासाठी. आजची रिसेस अजून झाली नव्हती, त्यामुळे डबा रिकामा असेल असं त्याला वाटलं. पण बघतो तर काय, डब्यामध्ये चक्क सुंदर रंगांच्या फुलांचा, नव्हे पानांचा गुच्छ !

‘हा इथे कसा काय? एवढी ताजी फुलं ...अहं, पानं... फ्लॉवरपॉटऐवजी डस्टबीनमध्ये? आणि तीही किती वेगळीच आहेत. आपल्याकडे दिसतात तशी नाहीत ही पानं. त्यांचा वासही किती स्ट्रॉंग, सगळीकडे पसरलाय..’ ईशान मनातल्या मनात बोलत होता. त्यानं मान मागे वळवली... आणि त्याला शाँक बसला.

‘अरेच्चा, क्लासरूम रिकामी? गेले कुठे सगळे?... हॅलोSS व्हेअर आर यू ऑल?’

मग त्यानं खिडकीतून खाली पाहिलं.

‘ओह, सगळे ग्राउंडवर गेले? आपल्याला कसं कळलं नाही?’

ईशानचं लक्ष बोर्डकडे गेलं. बोर्डवर मॉनिटरने लिहिलं होतं... ज्यांना सेल्फस्टडी करायचा आहे ते क्लासरूममध्ये बसतील, बाकीचे ग्राउंडवर जाऊ शकतात. जे क्लासरूममध्ये बसले आहेत त्यांची नावे... १. ईशान देशमुख. बोर्डवर एकच नाव होतं.

‘वॉव...पीSSSS... मस्तपैकी सायन्सचं ते नवं पुस्तक वाचूया.’

ईशान उड्या मारत बेंचजवळ गेला आणि घाईघाईने त्यानं ते सायन्सबुक काढलं. खूप कलरफुल पिक्चर्स आणि खूप माहिती.

‘Insects eater Plants- Heli amphora या टाईपमधली मार्श पीचर ही वनस्पती. जमिनीतल्या कुजलेल्या पाचोळ्यापासून मिळणारी मूलद्रव्यं (Element) कमी प्रमाणात मिळाली की, ही वनस्पती कीटक खाते. यामध्ये ट्रंपेट पीचर नावाची जी वनस्पती असते, तिची पानं चणे-शेंगदाणे यांच्या उघड्या पुडीसारखी गुंडाळी केल्यासारखी असतात. याच्या आत साखरपाण्यासारखा द्रव (Liquid) असतो. तो शोषून घ्यायला कीटक (Insects) येतात. त्यात घसरून पडतात आणि मरतात. मग ही वनस्पती स्वतःमध्ये असलेल्या बॅक्टेरियांच्या मदतीने या कीटकांना खाते आणि स्वतःला हवी असलेली ताकद मिळवते. म्हणून ही इन्सेक्टस्-ईटर किंवा कीटकभक्षी. भारतात याच प्रकारातील एक वनस्पती दिसते, जिला मराठीत घटपर्णी म्हणतात.’

ईशान वाचत होता. त्याला ते सगळं खूप इन्टरेस्टिंग वाटलं. बाजूलाच ट्रंपेटपीचरच्या पानाचा रंगीत फोटो होता. मोठं लालकेशरी रंगाचं,

लांबचलांब पान.

‘ओहो...’ ईशान ओरडला. त्याच्या डोक्यात चमकलं काही.

‘म्हणजे ती डस्टबीनमधली फुलं... नव्हे पानं... ट्रंपेट पीचरची आहेत? स्ट्रेंज.’

शॉक बसल्यासारखा तो धावतच त्या कचऱ्याच्या डब्याजवळ गेला. डबा उघडून त्याने ती आतली चार-पाच लांबचलांब, रंगीत पानं बाहेर काढली. उत्सुकतेनं एका पानाच्या आत डोकावून पाहिलं. अहाहा, एक वेगळाच वास आला त्याला. आत निमुळती होत गेलेली पानाची नळी. आतून ओली, चिकट आणि खोलवर काहीतरी काळसर.

ते काळसर काही हलल्यासारखं दिसत होतं. काय असावं बरं?

एवढ्यात ईशानला जाणवलं आपण आत घसरत चाललोय.

‘अरे, ऑ... हे काय? ओहू माय गॉड...’

डोळे विस्फारून ईशाननं आजूबाजूला पाहिलं. त्या पानाच्या पुंगळीतून आपण एखाद्या वॉटरस्पोर्ट्सच्या घसरगुंडीवर बसल्यासारखे घसरत चाललो आहोत असं ईशानला वाटलं.

‘आऽऽऽऽ,’ असं तो जोरात ओरडला आणि धप्पकन कशावर तरी पडला.

गुबगुबीत गादी. आजूबाजूला एक छान सुगंध पसरलेला. सगळ्या बाजूला उंचच उंच अशी एक पिवळट केशरी भिंत आणि... आणि तो एकदम दचकला, ते काळसर काही...ते.. ते... पुढे आलं... त्याला लांब लांब काड्यांसारखे पाय होते... बरेच...

“अरे ही तर माशी. ही आपल्याच आकाराची दिसतेय की, आपण तिच्या आकाराचे झालो? हे तर एखाद्या मूळीसारखं वाटतंय. स्ट्रेंज.”

ईशान टकामका बघू लागला. ती एक वेगळ्याच प्रकारची माशी होती. ईशानला वाटलं ती आपल्याकडे बघून हसतेय. तेवढ्यात तिने

तिच्या स्ट्रॉसारख्या नांगीनं त्या पानाच्या भिंतीवरचा रस ओढून घेतला. मग आपणही तो रस थोडा चाखून बघावा असं त्याला वाटलं. त्यानं हळूच भिंतीवर बोट फिरवून त्या रसाचे दोन थेंब जिभेवर ठेवत ट्रॉक करून चाटले. वेगळीच टेस्ट. याआधी कुठल्याच ज्यूसची अशी टेस्ट चाखली नव्हती. हा ज्यूस आणखीन थोडा चाखावा का?

त्याच्या मनात आलं. थोडा थोडा म्हणताना त्यानं पाच-सहा वेळा ट्रॉक ट्रॉक करत तो रस चाटला.

अचानक आपल्याभोवती ती पिवळी-केशरी भिंत गरागरा फिरतेय असं ईशानला वाटू लागलं. चक्करल्यासारखं झालं. त्या एका मोठ्या काळ्या माशीच्या जागी त्याला चार माश्या दिसू लागल्या. मग ती माशी त्याच्याजवळ आली आणि तिनं त्याला आपल्या सोंडेसारख्या नांगीवर उचलून वर उडवलं.

ईशान दाणकन एखाद्या विहिरीतून उलटं उडून बाहेर यावं तसा बाहेर आला.

ईशाननं डोळे उघडले. हात्तिच्या मारी टोपी... आपण आपल्या बेंचवरच आहोत की, त्याच्या लक्षात आलं. तेवढ्या पाच मिनिटांत त्याची तंद्री लागली नि नेहमीप्रमाणे विचित्र स्वप्न दिसलं. सवयच होती त्याला अशी जागेपणीच्या तंद्रीची. यावरून त्यानं आईचा किती वेळा ओरडा खाल्ला होता.

त्याच्या बेंचवर ट्रंपेट पीचरची पानं तशीच पसरलेली होती. ती माशी?

ईशाननं त्या पानाची पुंगळी उलटी केली. ती हलवली, तर आतून चिकट द्रवाचे दोन-चार थेंब आणि एक मेलेली माशी बाहेर पडली.

‘ओहो, मिरॅकल. म्हणजे आपण आता जे वाचलं ते हे ट्रंपेट पीचर? वॉव...’

त्यानं भराभरा बाकीचीही पानं बघितली. एका पानातून एक डास बाहेर आला तर, एकातून दोन-चार मुंगळे. दोन-तीन पानांमधून असेच काही किडे. ‘धिस इज अॅमेझिंग.’

पुढचा तास सायन्सचाच. टीचर
आल्या. त्यांनी बोर्डवर लिहिलं,
'Insectseater Plant.' ईशानला खूप
आश्चर्य वाटलं.

“ईशान ये पुढे आणि येताना ती पानंही
आण.” मॅडम हसून म्हणाल्या.

‘ऑ... मॅडमना कसं कळलं?’

ईशान टकामका बघू लागला. सगळा
वर्ग ईशानकडे पाहात होता.

मॅडमनी ईशानच्या हातातली पानं
टेबलावर ठेवली आणि म्हणाल्या,

“अरे ही खरी पानं नाहीत.

आठवीतल्या नीलनं ती तयार केली
आहेत. अगदी खरी वाटतात ना? या
आठवड्यात या प्लान्ट्सबद्दल एक
प्रोजेक्ट करायला सांगणार आहे मी. ही
पानं मीच त्या कोपऱ्यात ठेवली. मला
पाहायचं होतं की, वर्गातल्या किती जणांचं
लक्ष त्या पानांकडे जातंय? ईशान, तू त्या
पानांचं ऑब्झर्वेशन करण्यात गुंग झाला
होतास हे मी पाहिलं. तुझं खास कौतुक.”

“थॅक्यू मॅडम.” ईशान उत्साहाने
म्हणाला आणि जागेवर येऊन बसला...

पण एका प्रश्नाचं उत्तर शोधण्यात
त्याचं मन गुंग झालं...

आपण डस्टबीनजवळ कोपऱ्यात
गेलो तेव्हा सगळा वर्ग ग्राउंडवर गेल्याचं
आपल्याला कळलं कसं नाही? तो गुच्छ
हलत कसा होता?...

–निर्मोही फडके

nirmohiphadke@gmail.com

(कथाकार)

कल्पकला

शिंपल्यांचा उदबत्ती स्टँड

कोकणात किंवा इतर पर्यटनस्थळी गेल्यावर
समुद्रकिनार्यावर छान, सुंदर लहान-मोठे
शिंपले मिळतात. त्या शिंपल्यांचा उदबत्ती स्टँड
बनवता येतो.

साहित्य- शिंपले आणि पटकन चिकटणारा गोंद.
कृती- सगळ्यात आधी तळाला दोन किंवा तीन
शिंपले एकमेकांना चिकटवून घायचे. हा स्टँडचा
बेस तयार होतो. आता फोटोत दाखविल्याप्रमाणे
त्यावर मोठ्या आकाराचे शिंपले आधी चिकटवायचे.
मग वरच्या थरात त्याहून लहान आकाराचे शिंपले
आणि त्याच्यावर आणखी लहान शिंपले अशा
पद्धतीत चिकटवत सर्वांत वरती दोन ते तीन छोटे
शंख उभे चिकटवायचे, ज्यामुळे त्यांच्या छिद्रांत
आपल्याला अगरबत्ती उभी करता येते.

असा हा पटकन तयार होणारा उदबत्तीचा स्टँड
नक्की करून बघा.

–स्वरूपा वक्नाली

swarupamv@gmail.com

अधूनमधून वाघोबा महाराज दरबार भरवायचे. या दरबारात पंतप्रधान कोल्होबा, सेनापती अश्वसिंग यांसह अष्टप्रधान मंडळ असायचं. वननगरी अधिक सुखी आणि संपन्न झाली पाहिजे, असा विचार वाघोबा सतत करत.

वननगरी पूर्वीसारखी राहिली नव्हती. पूर्वी अधूनमधून शिकारीसाठी येणाऱ्या मनुष्यप्राण्यांशिवाय वननगरीत केवळ प्राणीच वास्तव्याला होते. मात्र हळूहळू मनुष्यप्राण्याने वननगरीत आक्रमण केलं. त्याचं जाणं-येणंही खूप वाढलं. प्रारंभी हे सगळं वाघोबांना जड गेलं. पण मग त्यांच्या लक्षात आलं की, आपल्याला आता मनुष्यप्राण्यांसोबतच राहावं लागणार. तसं त्यांनी दरबारी आणि प्रजाजनांना समजावून सांगितलं. सर्वांना त्यांचं म्हणणं पटलं. ते सुद्धा वननगरीत मनुष्यप्राण्याच्या सतत येण्याला आणि राहण्याला सरावले.

पण, नंतर मनुष्यप्राण्याची हाव वाढत गेली. तो अधिकाधिक शिकार करू लागला. त्यात त्याला पराक्रम वाटू लागला. वाघोबांचे कित्येक नातेवाईक त्याने ठार केले. गजराजाची हत्या करण्यापर्यंत त्याची मजल गेली. काही पक्षी आणि प्राण्यांची शिकार करून तो त्यांना खाऊ लागला. हे थांबवण्यासाठी आपण काहीच करू शकत नाही याचं दुःख वाघोबांना व्हायचं. एकटे असताना ते अश्रू ढाळत. इतरांच्या लक्षात येऊ नये, यासाठी मात्र ते दक्ष असत.

मनुष्यप्राण्याची ही हाव अशीच वाढत राहिली तर

काळी माजर

आणि
भिन्ना
मानुष्य

सगळे प्राणी-पक्षी नष्ट होतील ही चिंता त्यांना भेडसावू लागली. यावर चर्चा करण्यासाठी त्यांनी आजचा दरबार बोलावला होता. बैठकीच्या सुरुवातीला त्यांनी त्यांच्या काळजीचा विषय सांगितला. मनुष्यप्राण्याला लगाम कसा लावायचा यावर बरंच विचारमंथन झालं. पण या चर्चेनंतर लक्षात आलं की,

चित्र- आराध्य नाईक

मनुष्यप्राणी जसा दुष्ट तसाच हुषार आहे. त्याच्याशी आपण सगळे मिळूनही लढू शकत नाही. आपण काहीच केलं नाही तर लवकरच नष्ट होऊन जाऊ. कोणालाच काही उपाय सुचेना, तेव्हा या बैठकीला विशेष निमंत्रित म्हणून आलेल्या महाराजांच्या दोन मावशा- काळी मांजर आणि पांढरी मांजर- पुढे आल्या. त्यांनी विचारलं, “आम्ही उपाय सांगू का?”

०००

“मावशांनो, हा मनुष्यप्राणी गजराजांनादेखील भीत नाही, तेव्हा तुमच्यासारख्या पिटुकल्यांना तो कसा भीक घालणार?” -वाघोबा म्हणाले.

“अरे भाच्या, कधी कधी शक्तीपेक्षा युक्ती आणि युक्तीपेक्षा भीती हे मोठं शस्त्र ठरतं.” पांढरी मावशी म्हणाली.

“म्हणजे गं काय?” वाघोबांनी विचारलं.

“अरे, हा मनुष्यप्राणी बुद्धिमान असला तरी भित्राही आहे. या त्याच्या भीतीचा उपयोग आपल्या संरक्षणासाठी करायचा..” काळी मावशी म्हणाली.

“पण, तुम्ही काय करणार ते सांग ना..”

वाघोबांनी दोन्ही मावशांकडे बघत विचारलं..

०००

काळी मावशी म्हणाली, “आम्ही मनुष्यप्राण्यांच्या वस्तीत जातो. जेव्हा जेव्हा शक्य होईल तेव्हा तेव्हा त्याला उगाच आडवं जात जाऊ. काळा रंग माणसाला अशुभ वाटतो. आम्ही उगाच आडवं

गेलो की काहीतरी वाईट होतं, असं माणसं मानू लागतील. आमच्या आडव्या जाण्याची त्यांना भीती वाटेल. या भीतीपोटी तरी माणसं जंगलात यायचं कमी करतील.. शिकार कमी करतील.

०००

काळ्या मावशीने सांगितलेला हा उपाय दरबाऱ्यांना फारसा पटला नाही. मात्र हा उपाय करून बघायला हरकत नसल्याचं वाघोबांनी बोलून दाखवलं. दरबाऱ्यांनी नाइलाजाने दोघांना परवानगी दिली.

०००

काळी मावशी आणि पांढरी मावशी मग मनुष्यप्राण्यांच्या जगात आल्या. पांढऱ्या मांजरीने मनुष्यप्राण्याला लळा लावला. पांढऱ्या मांजरी माणसांच्या घरात, वस्तीत राहू लागल्या. आणि काळ्या मांजरीने माणसांना सतत आडवं जाण्याचं व्रत घेतलं. त्यामुळे मनुष्यप्राण्यांच्या मनात भीती निर्माण होत राहिली. मनात वाघोबांबद्दल जितकी भीती नसेल त्याच्या पन्नास पट भीती काळ्या मांजरीच्या आडव्या जाण्याची भरली. काळ्या मांजरीचा होरा खरा ठरला. भीतीपायी तिचं मिशीतल्या मिशीत हसणंही माणसाला दिसलं नाही.

-सुरेश वांदिले

ekank@hotmail.com

(बालसाहित्यिक)

विनोद

► मास्तर - गण्या सांग रे.. कडधान्य म्हणजे काय? गण्या- मास्तर शेताच्या कडं कडं ने जे धान्य उगवतं, त्यालाच कडधान्य असं म्हणतात.

► या मुली हिटलरपेक्षा कमी नाहीत! टीचरने क्लासमध्ये पाय ठेवल्याबरोबर त्या ओरडतात... आज तरी तुम्ही टेस्ट घेणार आहात ना?

सध्या मंगळावर काम करत असलेला पर्सिव्हिअरन्स रोव्हर नेमका कसला शोध लावतोय? समजून घेऊया!

मी 'पी' बोलतोय...

हॅलो, मी 'पी' बोलतोय. थांबा, असं दचकू नका. 'पी' म्हणजे पर्सिव्हिअरन्स यांत्रव. होय, तोच तो, सध्या मंगळाच्या भूमीवर असणारा. ३० जुलै २०२० या दिवशी वसुंधरेचा निरोप घेऊन मी अवकाशात झेप घेतली आणि १८ फेब्रुवारी २०२१ या दिवशी मंगळावर उतरलो. त्यासाठी जवळपास ४५० कोटी किलोमीटरचं अंतर मला पार करावं लागलं. आता मी माझ्या कामाला लागलो आहे. माझं काम आहे, या ग्रहावर कधीकाळी सूक्ष्मजीव होते का, ते शोधण्याचं! ते काम सोपं नाहीये बरं! पण माझ्याकडे उत्तम कॅमेरा आहे, उपकरणं आहेत- जमीन खोदणारी, खडकाला भोक पाडून त्यातला नमुना गोळा करणारी. मला इथे मंगळावरच एक वर्ष काम करायचं आहे;

म्हणजे आपल्या पृथ्वीच्या हिशेबात जवळपास ६८७ दिवस! त्यासाठी मला इंधन लागणार. ते तयार करण्याचीही सोय माझ्यातच आहे. शिवाय एक छोटंसं हेलिकॉप्टरही आहे. या सगळ्यांच्या मदतीनं मी या ग्रहावरच्या जमिनीत कोणे एके काळी सूक्ष्मजीव असल्याच्या खुणा मिळताहेत का, ते पाहणार आहे.

विसाव्या शतकाच्या सुरुवातीची गोष्ट सांगतो. मंगळावर सजीवसृष्टी असली पाहिजे, असं ठाम मत पर्सिव्हल लोवेल या अमेरिकी खगोलशास्त्रज्ञाने मांडलं होतं. आपल्या 'मंगळ' या पहिल्याच ग्रंथात लोवेल यांनी 'मंगळावरील प्रगत जीवसृष्टी मृत्युपंथाला लागली आहे,' असं प्रतिपादन केलं

होतं. ते वाचून लोकांना आश्चर्याचा प्रचंड धक्का बसला होता. मग काय विचारता ! अनेक हौशी खगोलनिरीक्षकांनी आपल्या दुर्बिणींमधून मंगळाचं निरीक्षण करायला सुरुवात केली. त्यांपैकी काहीजणांना मंगळावरील रेषांमध्ये परमेश्वराचं नाव कोरलेलं आढळून आलं, तर काहीजणांना मंगळवासीयांनी त्यांना वाचविण्यासाठी पाठविलेले संदेश दिसू लागले. मंगळवासीयांवर आलेल्या संकटाची कल्पना आम्हांला आली आहे, हे त्यांना सुचविण्यासाठी पृथ्वीवर प्रचंड आकाराचा पायथागोरसचा सिद्धान्त कोरण्याची सूचनाही काहीजणांनी त्यावेळी केली होती. पण ते सारं तितकंच राहिलं.

पुढे, म्हणजे १९८४ सालात, रॉबर्टा स्कोअर नावाची एक तरुणी अंटार्क्टिका खंडाच्या अँलन हिल्स या भागात फिरत होती. फिरता फिरता तिला बर्फातून बाहेर आलेला एक दगड दिसला. तो जरा निराळाच दिसत होता. साहजिकच रॉबर्टांनं तो उचलला. तिनं तो नासाच्या ताब्यात दिला. नासानं त्याची कसून तपासणी केली, तेव्हा तो मंगळावरून आल्याचं सिद्ध झालं.

मंगळावरचा हा दगड पृथ्वीवर आला कसा आणि कधी- या दिशेनेही अभ्यास केला गेला. तेव्हा असं दिसलं की, हा दगड १३ हजार वर्षांपूर्वी पृथ्वीवर कोसळला होता. मात्र तो दगड मंगळाची भूमी सोडून अंतराळात फेकला गेला होता, त्याला जबाबदार होती एका अशनीनं मंगळाला दिलेली धडक ! ही घटना एक कोटी ६० लाख वर्षांपूर्वीची ! मग त्या दगडाची अधिक सखोल तपासणी सुरू झाली. नऊ वर्षं चाललेल्या अभ्यासानंतर त्या दगडात अतिप्राचीन सूक्ष्मजंतूंचे जीवाष्म सापडल्याची घोषणा करण्यात आली. ते साल होतं १९९६ !

खरंतर १९७६ सालामध्ये मंगळावर उतरलेल्या व्हायकिंग नावाच्या दोन यानांनी सूक्ष्मजीवांचा

शोध घेण्याचा प्रयत्न केला होता. पण त्यांच्या शोधातून निश्चित काही हाती आलं नव्हतं. मात्र प्राचीन काळी या ग्रहावर नद्या वाहात असाव्यात. मोठाली सरोवरं आणि सागरही असावेत, असं या यानांनी घेतलेल्या छायाचित्रांवरून वाटत होतं. २००४मध्ये आणि २०१०मध्ये दोन यांत्रव इथे उतरले होते. त्यांच्याकडेही इथल्या भूमीमध्ये काय दडलंय याचा शोध घेण्याचंच काम होतं. त्यांना असं दिसलं होतं की, कधीच्या काळी या ग्रहावर पाणी होतं. सजीवसृष्टीला पोषक वातावरण होतं. आता आणखीन शोध घेणं आवश्यक होतं. त्यासाठी २०१२मध्ये इथे क्युरिऑसिटी यांत्रव आला. तो उतरला 'गेल क्रेटर'मध्ये ! हे विवर म्हणजे एकेकाळी पाण्याने भरलेलं सरोवर असल्याच्या खुणा त्याला मिळाल्याच, पण कार्बन असलेले काही रेणूही आढळले. माझ्याही अगोदर इथे आलेल्या यांत्रवांनी सजीवसृष्टीच्या खुणांचा मागोवा घेण्याचं जे काम केलं ना, तेच मी पुढे चालू ठेवणार आहे.

'पृथ्वीवरून लाल रंगाच्या दिसणाऱ्या या ग्रहाबद्दल आपल्याकडे आतापर्यंत बरीच माहिती जमा झाली आहे. ती असं सूचित करते की, या ग्रहाच्या जन्मानंतरची काही शे वर्षं या ग्रहावर सजीवसृष्टीला पोषक असं वातावरण होतं; तर त्या काळात या ग्रहावरचं पर्यावरण कसं होतं, त्याचा मला शोध घ्यायचा आहे. मी ज्या 'जेझिरो क्रेटर'मध्ये उतरलो आहे, त्या विवरामध्ये एकेकाळी पाणी असल्याच्या स्पष्ट खुणा मिळाल्या आहेत. मी त्याचाच अधिक शोध घेणार आहे. त्यासाठी मी इथल्या खडकांना भोक पाडून त्यातून त्या खडकाचा नमुना घेणार आहे. फळ्यावर लिहिण्यासाठी आपण खडू वापरतो ना, त्याच आकाराचा हा नमुना असेल. असा नमुना ताब्यात आला की, माझ्याकडे असलेली उपकरणं तो पॅकबंद करतील आणि इथल्याच भूमीवर ठेवून देतील. थांबा, थांबा, मंगळावरच्या खडकाचे नमुने

पॅकबंद करून तिथेच ठेवून उपयोग काय? असा प्रश्न तुमच्या मनात आला असेल. पण गोष्ट अशी आहे की, मला ज्या नासानं इथे पाठवलं, तीच संस्था नंतर दुसऱ्या एका यांत्रवाला इथे पाठवणार आहे. तो इथे उतरून हे नमुने उचलेल आणि मंगळाच्या अवकाशातल्या भ्रमणयानाकडे (ऑर्बिटरकडे) पाठवेल. ते यान नमुने घेऊन पृथ्वीवर येईल. मग त्यांचा अभ्यास केला जाईल.

मी ज्या विवरात आहे, तिथं नदीच्या मुखाजवळचा त्रिभुज प्रदेश जसा असतो, तसा एकेकाळी होता. तशा गडद खुणा इथे आहेत. तर अशा प्रदेशात नदीने आपल्या पाण्याच्या प्रवासाबरोबर वाहून आणलेली माती, दगडगोटे, वाळू येते. या वाळूच्या लहान लहान कणांना एकत्र बांधून ठेवणारा घटक आपल्यासाठी मोलाचा आहे. याचं कारण त्यातून आपल्याला कधीच्या काळी वाहणाऱ्या पाण्याचा आणि त्यातील घटकांचा शोध घेता येईल. इथल्या खडकांत काही खनिजं आहेत का, काही सेंद्रिय घटक आहेत का, याचाही मी तपास करणार आहे. थोडक्यात, दूरवरच्या भूतकाळात डोकावण्यासाठी मी काम करत आहे. त्यातून प्राचीन काळाच्या मंगळावरच्या वातावरणाची आपल्याला माहिती होईल. शिवाय इथे एकेकाळी सजीवसृष्टी नांदून गेली असलीच तर तिचं स्वरूप काय होतं हे समजण्यासाठी माझा तपास कामी येणार आहे. सगळ्यात महत्त्वाचं म्हणजे मंगळावरच्या वातावरणातून प्राणवायू तयार करणं शक्य आहे का, हेसुद्धा मी आजमावून पाहणार आहे. भविष्यातील मोहिमांसाठी ते फार उपयोगी पडणार आहे.

अरे, बोलण्यात मी बराच वेळ घालवला की! पण तुमच्याशी बोलताना मला मजा आली. या मजेतून तुम्हांलाही मंगळाबद्दल अधिक जाणून घेण्याची इच्छा झाली असेल नं!

-श्रीराम शिधये

shriramshidhaye@gmail.com

(ज्येष्ठ पत्रकार व विज्ञान लेखक)

'Feel Good'

मुलांनी मुलांसाठी लिहिलेलं नवं सदर आपण सुरू केलं आहे.

“आज हे केलं आणि मला छान वाटलं.” - असं जाणवतं ना कधीतरी? आपल्या वागण्यातल्या साध्या, छोट्या गोष्टी असतात, पण मस्त वाटतं त्या केल्यामुळे! असा एखादा अनुभव लिहायचा. छान का वाटलं, तेही सांगायचं हं! अगदी थोडक्यात.

☛ जास्तीत जास्त १०० शब्दांत! मराठी किंवा इंग्लिशमध्ये.

☛ निवडक अनुभव आपण प्रसिद्ध करू.

☛ पाठवण्याचा पत्ता- 'वयम्'च्या अनुक्रमणिका पानावर आहे बघा. इमेल- ahamawamwayam@gmail.com

☛ तुमच्या लेखनासोबत पुढील तपशील लिहा- तुमचं नाव, पत्ता, शाळेचं नाव, इयत्ता, वय, फोन नंबर, इमेल.

☛ तिसरी ते दहावीची मुलं यांत सहभागी होऊ शकतात.

तुमची पत्रं लवकरात लवकर पाठवा. काही पत्रं या अंकात पान २५ वर आहेत.

तुमच्या 'Feel Good' पत्रांची आम्ही वाट पाहतोय.

साय-फाय कथा स्पर्धा

लाल ग्रहावरची सृष्टी!

'मी 'पी' बोलतोय' हा श्रीराम शिधये यांचा लेख वाचा आणि कल्पना करा- भविष्यात मंगळावर राहणे शक्य झाले तर... काय काय धमाल येईल? तिथे काय काय दिसेल? काय काय भासेल? भन्नाट कल्पना रंगवा आणि छानशी गोष्ट लिहा.

तसेच अधिक माहितीसाठी लोकसत्ता वृत्तपत्रात १० मार्चला प्रसिद्ध झालेला डॉ. प्रियदर्शिनी कर्वे यांचा 'मंगळावर स्वारी' हा लेखही वाचा. त्याची लिंक- <https://www.loksatta.com/chatusutra-news/article-on-invasion-on-mars-abn-97-2417233/>

२०२१ मधल्या मुलांनी रचलेली साय-फाय वाचायला आम्ही उत्सुक आहोत.

कथा स्पर्धेचे नियम-

१. इयत्ता ४थी ते १०वीच्या विद्यार्थ्यांसाठी.
२. कथेची शब्दमर्यादा ५०० शब्दांची आहे.
३. अंतिम तारीख- ३० मे २०२१.
४. 'साय-फाय' कथा पाठवण्याचा पत्ता- संपादकीय विभाग, 'वयम्' न्यू वंदना को.ऑप.हा.सो., ३रा मजला, लालबहादूर शास्त्री मार्ग, वंदना सिनेमाजवळ, ठाणे- ४००६०२. दूरध्वनी : ०२२-२५९८६२७० इमेल- ahamawamwayam@gmail.com
५. कथा पाठवताना तुमचे नाव, पत्ता, इयत्ता, इमेल, फोन नंबर लिहायला विसरू नका.
६. निवडक स्पर्धकांना मिळेल आकर्षक बक्षीस. शिवाय 'वयम्' मासिकात प्रसिद्धी.

• अधिक माहितीसाठी संपर्क- ९९३७९२८९९५.
विविध स्पर्धा आणि उपक्रम याविषयी जाणून घेण्यासाठी www.wayam.in या आमच्या वेबसाइटला भेट द्या.

पिनोद

१. बायोलॉजीच्या शिक्षकांनी शिकवले : सेल म्हणजे 'शरीरातील पेशी'.
२. फिजिक्सच्या शिक्षकांनी शिकवले : सेल म्हणजे 'बॅटरी'.
३. इकॉनॉमिक्सच्या शिक्षकांनी शिकवले : सेल म्हणजे 'विक्री'.
४. हिस्ट्रीच्या शिक्षकांनी शिकवले : सेल म्हणजे 'जेल'.
५. इंग्रजीच्या शिक्षकांनी शिकवले : सेल म्हणजे 'मोबाइल'. आणि....
६. आईने सांगितले : सेल म्हणजे 'डिस्काउंट' !

मेट्कवायचंकी पाळ्कयचं!

“चल रे लोबसंग, किती उशीर करतोयस!” एका दगडी घरासमोर उभं राहून एक तरुण दरवाजाकडे पाहात, उतावळेपणे हाका मारत होता. सतरा-अठरा वर्षांचा असेल तो. त्याच्या पाठीमागच्या उंच उंच डोंगरामागून सूर्याची कोवळी किरणे डोकावत होती, त्यांचा मंद प्रकाश त्याच्यावर आणि आजूबाजूच्या ताज्या हिरव्यागार वातावरणावर पसरला होता. हिरव्या कुरणांवर, झाडांच्या फांद्यांवर आणि पानांच्या टोकांवर पडलेले दवबिंदू चमकत होते.

“एका मिनिटात आलो रे, नोर्बू भैय्या!” आतून आवाज आला. हे शब्द विरतात न विरतात, तोच बारा-तेरा वर्षांचा एक मुलगा आतून धावत आला. दोन्ही भावांनी जाड, लांब लोकरीचे अंगरखे घातले होते आणि डोक्यावर कातडी घट्ट टोप्या होत्या, एवढ्या थंडीसाठी आवश्यकच होते हे. त्यांच्या कमरेला एक लांब डाओ (सुरा) लटकत होती- गाववाले असा सुरा कायम हाताशी ठेवतात.

लहान मुलाजवळ पाठीवर एक दोऱ्याची गुंडाळीही होती. जनावर बांधायला उपयोगी पडतो तो दोर. “किती हळू चालतोस तू, लोबसंग! या गतीनं, मला नाही वाटत, जंगलात आपल्याला आज एखादा छोटासा पक्षी तरी मिळेल!” नोर्बू नाराजीने म्हणाला.

“पण भैय्या, कशीबशी मी न्याहारी संपवली आणि धावत आलो. कमरेला डाओ खोचली एवढंच!” लोबसंग फुरंगटून म्हणाला.

“आता बडबड करत नुसता उभा राहू नकोस

चित्र- इंंद्रीम बू

तिथे! चल लवकर.”

मोठ्याने घाई केली
आणि चटचट पावले
टाकत तो निघालासुद्धा.

“श्रू ऊऊ” लोबसंगने
इकडे तिकडे पाहात शीळ घातली.
क्षणार्धात एका भुरक्या केसाळ कुत्रीने त्याच्या
अंगावर उडी मारली.

“हळू हळू, पेमा!” त्या छोट्या कुत्रीला प्रेमाने
थोपटत लोबसंग म्हणाला, “तू आमच्याबरोबर
शिकारीला येतेयस ना?”

“भू, भू!” लोबसंगच्या पायात घोटाळत ती
नाचली; बहुतेक लोबसंगच्या सूचनेने तिला आनंद
झाला होता.

“चल मग, पेमा! आधीच उशीर झालाय!”
भरभर चालत लोबसंग म्हणाला.

लोबसंग आणि नोर्बू हे शेर्दुकपेन जमातीतील
दोन भाऊ होते. अरुणाचल प्रदेशातील पश्चिम
कामेंग जिह्यातील, भूतानच्या सीमेलगतच्या उंच
पर्वतराजीजवळील बुद्ध लोकांची ही वसाहत होती.
शेर्दुकपेन हे निष्णात शेतकरी होते आणि ते धान्य,

खूप खूप वर्षापूर्वी आपले पूर्वज कसे राहात होते? माणूस म्हणून कसे जगायचे, कसे वागायचे हे माणूस कसेकसे ठरवत गेला? या गोष्टी त्या त्या समाजात आणि पुढच्या पिढीपर्यंत कशा पोहोचविल्या? ... सर्व प्रदेशातील समाजांमध्ये हे सांगणाऱ्या लोककथा प्रचलित आहेत. महाराष्ट्रात सणावारांच्या 'कहाण्या' आहेत, कीर्तनातील 'आख्याने' आहेत. तशाच या अरुणाचल प्रदेशातील लोककथा आहेत. या कथांमधून उभे राहाते ते तेथील पूर्वकालीन मानवी जीवन, अरुणाचल प्रदेश, तेथील सुंदर निसर्ग, तेथील तत्कालीन समस्या, माणसांनी वेळोवेळी केलेला योग्य विचार व घेतलेले निर्णय. हे त्यांच्याविषयी जेवढे सांगतात तेवढेच आपल्या एकूणच माणुसकीच्या भावना जागृत करतात. सुरेख, ओघवत्या भाषेमुळे या कथा मनात रुजतही जातात. प्रत्येक गोष्टीतून नवे नवे अर्थही उलगडत जातात...

फळे, भाज्या पिकवित, शिकारही करीत.

लवकरच ती दोन्ही मुलं घनदाट जंगलात येऊन पोहोचली. "जपून चाल, लोबसंग! मला वाटतं, गेल्या आठवड्यात लावलेल्या सापळ्याजवळ आपण येऊन पोहोचलो आहोत."

"हो, भैया, आज आपल्याला छान काहीतरी घरी न्यायला मिळालं पाहिजे. आपल्याला हरीण मिळालं पाहिजे. बाबांना हरणाचं मांस खूप आवडतं. परवाच ते म्हणत होते, बऱ्याच दिवसांत चविष्ट मांस मिळालं नाही म्हणून. आज त्यांच्या आवडीचं त्यांना देऊया." लोबसंग म्हणाला.

निळंभोर आकाश आता, आलतून पालतून, काळपट लाल आणि सोनेरी रंगाचे होत होते. ते पुढे पुढे जात असताना सूर्यप्रकाश अंधुक होत गेला. चिंचोळ्या पायवाटेने ते चालत राहिले.

"बापरे, काळोख होतोय! पुढचा रस्तादेखील नीट दिसत नाहीये. आता तो सापळा कसा सापडणार?" लोबसंगला काळजी वाटू लागली.

"आणि अजून आपल्याला हरणाचा आवाजही ऐकू येत नाहीये." नोबू निराशेने उद्गारला.

एकदम, लोबसंगच्या पुढे धावणारी पेमा हुंगू लागली आणि भुंकू लागली. ती रस्त्यात थांबली आणि तिने कान टवकारले.

"हो, पेमा काय झालं?" लोबसंगने हळूच विचारले, त्याला जाणवले की, तिला काहीतरी सुगावा लागला आहे. "जा आणि बघ काय आहे."

कुत्री उड्या मारत गेल्यावर लोबसंगने त्याच्या जवळचा दोर काढला आणि त्याच्या एका टोकाला सरकफास तयार केला. "हे कधीही कामी येईल."

अचानक पेमाने त्याच्या पायावर उडी मारली, ती खूपच उत्तेजित झाली होती, जणू ती त्याचे लक्ष कुठेतरी वेधीत होती, त्याला आपल्याबरोबर यायला सांगत होती. "आपल्यासमोर काहीतरी आहे." लोबसंगने पाठीमागून येणाऱ्या मोठ्या भावाकडे वळून म्हटले. त्यानेही मान डोलावून म्हटले, "आपण आता सावध राहूया."

ती मुलं इंचाइंचाने, आवाज न करता पुढे सरकली. थोडंच पुढे गेल्यावर, खाली, ओढ्याकडे जाणारी उतारावरची गवताळ मोकळी जागा होती. हां, इथेच त्यांनी चतुराईने लपविलेला सापळा लावून ठेवला होता.

"अरे!" लोबसंगचे डोळे विस्फारले, "इथे काहीतरी झटापट झालेली दिसतेय. गवतावर चिखल, माती पसरलेय... म्हणजे..."

डोळ्यांच्या कोपऱ्यातून त्याने मागे पाहिले. त्याच्या लक्षात आले की, त्याच्या भावालाही तेच

दिसले आहे. नोर्बूने डाओ हातात घट्ट पकडला होता.. लोबसंगला माहीत होते, भैय्याचा नेम सहसा चुकत नाही.

“ भो! भो!” जोरजोरात भुंकत पेमाने त्या लपविलेल्या सापळ्याकडे धाव घेतली. त्या खड्ड्यात एक हरीण लोळत होते.

पेमाशी निकराची टक्कर देऊन सुटकेची जबरदस्त धडपड करत होते.

“पेमा, मागे फिर.” लोबसंग ओरडला आणि त्याने झेप घेतली.

हातातला दोर त्याने नेम धरून भिरकावला. तो जाऊन हरणाच्या गळ्यात पडला.

“भैय्या, हा, हा दोर पकड.” लोबसंगने भावाला ओरडून सांगितले. त्या दोराचा सरकफास नेमका त्या प्राण्याच्या गळ्यात पडला, हे आश्चर्याने पाहात नोर्बू उभा होता.

“सोडू नको, धरून ठेव!” नोर्बू पुढे झेपावला आणि त्याने दोर पकडून त्याला हिसका दिला.

दोराच्या एका टोकाला हरीण सापळ्यातून सुटण्यासाठी भयंकर जोरजोरात लाथा मारत होते. दुसऱ्या टोकाला हे दोघे तरुण सर्व शक्ती लावून दोर हातात घट्ट धरून त्या प्राण्यावर नियंत्रण मिळविण्याचा आटोकाट प्रयत्न करत होते. माणूस आणि प्राणी यांच्यातील हा निर्णायक संघर्ष होता.

“ओह, हात आणि खांदे भरून आलेत! पण त्याला सुटू द्यायचे नाही.” मुलांच्या डोक्यात हा एकच विचार होता. “आपण हे सावज मिळवलंय.”

तसूतसूने दोर खेचत नोर्बूने तो दोर एका झाडाला गुंडाळून बांधला. आता त्या हरणाची सुटका अशक्य होती. ते दमलेलं हरीण खाली कोसळलं हे पाहिल्यावर लोबसंग त्याच्याकडे धावला. “आपण नशीबवान आहोत. हे हरीण थोड्याच वेळापूर्वी सापळ्यात अडकलंय. कदाचित त्यामुळेच त्याच्या पायांना फारशी इजा झाली नाहीये.” त्याने त्या श्रान्त

प्राण्यावर एक नजर टाकली.

“अरे वा! पराभूत झालं असलं तरी किती गोंडस दिसतंय!” अचानक लोबसंगला त्या हरणाविषयी ममत्व वाटू लागलं. खाली वाकून त्याने हळुवारपणे त्या हरणाचे पाय सापळ्यातून सोडवले. थोड्या अंतरावरून त्याने काही रानटी पाला आणून, तो चोळून त्याचा रस हरणाच्या जखमांवर लावला, पानांनी त्या जखमा बांधल्या.

“आता थोडी विश्रांती घेऊया.” दोघे भाऊ कुरणावर पाठ टेकून आडवे झाले. पौर्णिमेचा चंद्र आणि रुपेरी चांदण्या आभाळातून त्यांच्याकडे पाहून हसत होत्या.

“खूप उशीर झालाय का?” एकदम लोबसंग उठला, त्याने पाहिले, हरीण शांतपणे थोड्या अंतरावर चरत होते. “भैय्या, त्याला घेऊन चालायला लागू या.” छोट्या भावाने निश्चयाच्या सुरात उच्चारलेले हे शब्द ऐकून नोर्बूने होकारार्थी मान हलविली.

थोडा हिरवा पाला तोडून लोबसंगने हरणाला खायला दिला. हरणाने पळून जाऊ नये म्हणून त्याने हरणाचे पाय बांधले. मग ते त्याला घरी घेऊन आले.

या दोन भावांना हरीण घेऊन येताना पाहून गावकरी उभे राहून त्यांच्याकडे आश्चर्याने पाहू लागले.

“लोबसंगने पकडलं याला.” नोर्बूने अभिमानाने सांगितले.

“अरे वा! किती सुंदर प्राणी आहे.” एक माणूस हरणाकडे पाहात उद्गारला.

“खरंच किती गोड आहे!” मळ्यात काम करत असलेली एक बाई म्हणाली. थोडा हिरवा पाला घेऊन ती पुढे आली, “बाळा याला मी हे थोडे खायला देऊ का?”

प्रार्थनेला बसलेला एक म्हातारा माणूस म्हणाला, “याला खरं तर गोम्पाला बळी दिलं पाहिजे.” त्याच्या

आजूबाजूच्या बऱ्याच लोकांनी माना डोलावल्या.

“बाबा, आम्ही पाहा काय आणलंय!” ते घराच्या अंगणात आले तेव्हा लोबसंग ओरडला.

“काय आहे?” बाहेर येताना त्यांचे वडील विचार करत होते.

त्यांनी सगळी गोष्ट ऐकली आणि मुलांना शाबासकी दिली.

“बाळांनो, छान कामगिरी केलीत.”

“आता घरात जा. थोडे खाऊन घ्या. तुमची आई गरमागरम स्वयंपाक करून तुमची वाट पाहातेय.”

थोड्याच वेळात काही गावकरी त्यांच्या घरी आले. “गावातल्या प्रत्येकाला या हरणाविषयी एक विशेष ओढ वाटतेय..” गाओन बुरा, गावचा प्रमुख, नोर्बूच्या वडिलांना म्हणाला. झाडाच्या सावलीत कासऱ्याने बांधलेल्या त्या प्राण्याकडे तो पाहात होता. “आम्ही तुम्हांला विनंती करायला आलो आहोत की तुम्ही याला मारू नका. बदल्यात आम्ही तुम्हांला काही रक्कम द्यायलाही तयार आहोत.”

“मी अजूनपर्यंत काही विचार केला नाही.” नोर्बूच्या वडिलांनी उत्तर दिलं. “मला मुलांशी बोलू द्या.”

नोर्बू आणि लोबसंग आले तेव्हा गावच्या प्रमुखाने त्याचं म्हणणं पुन्हा मांडलं. वडिलांनी मुलांकडे पाहिलं.

नोर्बूने प्रथम तोंड उघडलं, “लोबसंगचा शब्द याबाबत अंतिम असू द्या. त्याने हरणाला पकडलं आहे.”

लोबसंग थोडा वेळ गप्प होता. ते शिकारीला गेले होते, कारण त्यांना त्यांच्या वडिलांना खास भेट द्यायची होती. हरणाचं मांस ही किती चवदार गोष्ट होती! पण तसंच पाहिलं तर ते त्याला जिवंत घरी आणू शकले होते ही देवाचीच कृपा होती का? बऱ्याचवेळा कित्येकांना सापळ्यात सापडलेल्या प्राण्यांची केवळ हाडेच मिळाली होती. पण या

भावांनी या ऐटदार हरणाला काही इजा होऊ न देता, घनदाट जंगलातून चालत घरापर्यंत आणले होते.

“हे हरीण काय आपलं भक्ष्य होण्यासाठीच आपल्या घरी आले आहे का?” लोबसंग विचार करत होता.

गावकऱ्यांप्रमाणेच त्यालाही त्या हरणाविषयी एक अनामिक माया वाटू लागली होती, अगदी त्याने त्याला सापळ्यात अडकलेलं पाहिलं तेव्हापासून.

“ठीक आहे, बाबा. आपण त्याला नको मारूया! त्याच्या इच्छेनुसार त्याला आपल्या गावात मोकळेपणी हिंडू द्या.”

गावकऱ्यांना खूप आनंद झाला. “बाळा, लोबसंग, बुद्धदेव तुझं कल्याण करोत.” गावप्रमुख म्हणाला.

“आणि तुमच्या सगळ्या कुटुंबाचंही कल्याण होवो.” जाता जाता इतरांनी त्याची री ओढली. लोबसंगला खूप शांत शांत वाटलं.

त्याला जाणवलं की, त्याने योग्य तोच निर्णय घेतला आहे.

(पश्चिम अरुणाचलमधील शेर्दुकपेन आणि मोंपा समाजाचे प्रसिद्ध ‘हरीण नृत्य’, या खूप खूप वर्षांपूर्वी घडलेल्या घटनेचे स्मरण करून देते.)

This story “Eat or Keep as a Pet” is taken from the book “The Monster of the Golden Valley and other tales from Arunachal Pradesh”

Publisher : Lohit Youth

Library Network, Arunachal Pradesh

Author : (Original in Malayalam)

Sathyanarayanan Mundayoor

English Translator : Kairali Narayanan

Illustrator : Indrim Boo

मराठी अनुवाद- प्रतिभा गोपुजकर

gopujkars@hotmail.com

(ज्येष्ठ लेखिका)

'चित्रांवरून गोष्ट रचा' स्पर्धा निवडक कथा-

रुबिनाची साहसी सफर

एका खेडेगावात रुबिना नावाची एक मुलगी राहत असते. तिला पुस्तकं वाचायला आवडतात. 'मीनाकोच्या परीकथा' हे तिचं सर्वांत आवडतं पुस्तक आणि तिने ते कोळून प्यायलेलं असतं.

त्या दिवशी चांगला अभ्यास केल्यामुळे रुबिनाच्या आईने तिला दुसऱ्या दिवशी सकाळी लवकर शेजारच्या जंगलात फेरफटका मारायची परवानगी दिलेली असते. दुसऱ्या दिवशी रुबिना खूपच लवकर उठते आणि आईला सांगून ती जंगलात जाते. जंगलातून चालता-चालता तिला एक विचित्र घरटं दिसतं. तिला वाटतं, हे तर मिनोकोच्या घरट्यासारखंच आहे! एकदम पुस्तकातल्या सारखंच दिसतंय. ती घरट्याच्या आत डोकावून बघते तर काय, तिथे खरोखरच मिनोको असतो. रुबिनाला बघून तो घाबरून बाहेर येतो आणि म्हणतो, "तू तर एक माणूस आहेस, आता या काळात कशी काय पृथ्वीवर आहेस? माणसं नामशेष होऊन कितीतरी वर्षं झाली. साधारण सहा अब्ज वर्षांपासून माणसं पृथ्वीवर जिवंत नाहीत!" मग रुबिना म्हणाली, "अरे बापरे, आता मी काय करू? आताच तर मी फिरायला निघाले होते.

त्यावर मिनोको म्हणाला, "मला नाही माहिती. आपण टिशिकोला विचारून बघू शकतो." मग रुबिना म्हणाली, "ही टिशिको कोण आहे?" त्यावर मिनोको म्हणाला, "टिशिको तर आख्खी पृथ्वी सांभाळते.. तिला सगळं माहित असतं!" त्यावर रुबिना उदासून म्हणते, "मला नाही माहिती टिशिको कुठे राहते!" त्यावर मिनोको म्हणतो, "मी येतो ना, मला माहितीये तिचं घर!" त्यावर रुबिना म्हणते, "किती चांगला आहेस रे तू!" मिनोको म्हणतो, "टिशिकोचं घर खूप लांब आहे. चल माझ्या पाठीवर बस!" रुबिना त्याच्या पाठीवर बसून म्हणते, "ठीक आहे, चल." ते दोघं टिशिकोकडे जायला निघतात.

रुबिना मिनोकोला विचारते, "पण टिशिको कुठे राहते?" त्यावर मिनोको उत्तरतो, "ती तर एका मोठ्या बर्फाच्या डोंगरातल्या ज्वालामुखीच्या तळाशी एका गुहेत राहते." त्यावर रुबिना म्हणते, "ते तर खूप लांब आहे रे!" त्यावर मिनोको म्हणतो, "अजिबात नाही. याच्या पुढच्या पुढच्या पुढच्याच्या पुढच्या पर्वतरांगा आल्या की झालं! तिथेच राहते की ती. फक्त दहा मिनिटं लागतील तिथे पोहोचायला." त्यामुळे रुबिनाला जरा बरं वाटलं. मिनोको रुबिनाला म्हणाला, "रुबिना, माझ्या

पंखाखाली जी अंगठी आहे ती घाल, म्हणजे तू इथल्या वातावरणात जिवंत राहू शकशील.” रुबिना ती अंगठी घालते. खूप वेळ आकाशात असल्यामुळे तिची गारठलेली बोटे लगेच उबदार होतात. मग मिनोको हळूहळू त्या पर्वतावर उतरतो.

उतरल्यावर मिनोको म्हणतो, “पि पि टिशिको.” हे शब्द मिनोकोने उच्चारल्याक्षणी दोन झोपाळे त्यांच्या समोर हजर होतात. झोपाळ्यावर रुबिना मिनोकोला विचारते, “हे काय होतं?” त्यावर मिनोको उत्तरतो, “हा टिशिकोच्या घराचा पासवर्ड आहे. पि पि म्हणजे, जितके झोपाळे हवे असतील तितक्यांदा ‘पि’ म्हणायचं.”

शेवटी एकदाचे ते टिशिकोच्या घरी जाऊन पोहोचतात, टिशिकोला बघून रुबिनाला आश्चर्य वाटतं, कारण टिशिको म्हणजे फक्त एक धुरकट माणसाच्या आकाराचा ढग असतो. ती मिनोकोला बाहेर थांबायला सांगून रुबिनाला एका थंडगार गुहेत घेऊन जाते. मग ती विचारते, “काय झालं?” रुबिना सगळं सांगते. टिशिको म्हणाली, “ठीक आहे, मला कळलं! हे बघ, जगात ३ मुख्य काळ आहेत. वर्तमानकाळ तर नेहमी चालूच असतो. पण भूतकाळ आणि भविष्यकाळ हे दोन काळ कधीच चालू नसतात. या दोन्ही काळाचे दोन दरवाजे पृथ्वीवर दोन ठिकाणी आहेत. ते क्वचितच उघडतात. नेमकी तेव्हाच तू भविष्यकाळाच्या दरवाजातून आत आलीस. आता आपण तिथे जाऊन तो उघडूया. मला माहीत आहे तो दरवाजा कसा उघडायचा. टिशिको दोघांना घेऊन तिच्या जादुई गाडीतून त्यांना एका क्षणात दरवाजापाशी घेऊन जाते आणि जादुई मंत्राने दरवाजा उघडते. रुबिना त्या दोघांचा निरोप घेते आणि वर्तमानकाळात परतते.

-रुजुल अष्टेकर, सातवी, पुणे

Rubina's Favourite Book

Bang!!! And Rubina fell on the ground surrounding with towering trees, chirping insects and flowery bushes. No sooner had her eyes examined the place than she realized that she was in a forest. Bewildered, she got up and started walking towards the sunshine. The sun rays were guiding her to an unknown destination and she, like an obedient pupil, was herself to take their guidance. As her footsteps took lead, the woods were getting denser and Rubina's throat was getting drier.

Click! The door opened and Rubina's mother entered Rubina's room only to find her asleep with her head leaning on her study table. As soon as her mother leant forward to wake Rubina, her leg got entangled with the chair and she tripped over the study table. This resulted in the glass containing water fall over Rubina's favourite book which she was reading before falling asleep.

Suddenly with a thud out of nowhere a glass of water landed on the ground spilling some of

its water. Rubina immediately held the glass and drank the water. She expressed her gratitude to that 'someone' because of whom she was able get rid of her thirst. She resumed her journey using her legs as her vehicles.

Rubina's mother thought of letting Rubina sleep for some more time so that her wet favourite book would dry before she wakes up.

Now her vehicles needed petrol as well as a petrol pump for taking a halt. She was looking for an appropriate place to find refuge although it was nearly impossible in a jungle. But her eyes glued to stairs of sand leading to a cave carved inside a thick bunch of leaves just like the residence of the Minoko (a bird and the protagonist of her favourite book). She was astonished by this sight and was forcing her eyes to believe what she just saw.

Rubina's mother left her room. After a while the page which Rubina was reading flipped to next page due to the air pressure of the switched on fan.

Rubina's weary and homesick body sparked with determination to enter Minoko's house. She entered the house with ecstasy and saw Minoko cosily resting on hay which she assumed to be its bed.

Rubina's eyelids made a way for her eyes to look around she examined over her favourite book whether it was alright. By the time the wetness had vanished from the book and it seemed unaffected. She refreshed herself and again started reading her favourite book. This is when she noticed that the book did not open on the page she was earlier reading. The page that opened, now had a homelike figure labelled as Minoko's house.

This made her realise that she has already been there. It was not her but her mind which had been to that house while she was asleep.

She actually dreamt entering Minoko's house, befriending her with the bird and then taking an air ride on its back to her own home.

-Aniha Sheela Praveen
Std.8th, Nashik

'Feel Good'

मुलांचं, मुलांसाठी सदर!

मोटं झाल्याची भावना!

मामाकडचं लग्न आटपून घरी परतताना धावत-पळत लोकल पकडली. लोकलला म्हणजे गर्दी. हळूहळू गर्दी वाढू लागली आणि गाडीत पाय ठेवायलाही जागा उरली नाही. अशातच एक ताई माझ्या सीटजवळ एका दोन-तीन वर्षांच्या मुलीला कडेवर घेऊन उभी होती. काही वेळाने मी त्या ताईला तिच्या मुलीला माझ्याजवळ देण्यास सांगितलं. खरंतर असं मी कोणाशी कधीच बोलले नव्हते. परंतु त्यावेळेस मला त्या ताईशी बोलावंसं कसं वाटलं, याचं मलाच आश्चर्य वाटलं. त्या ताईने छोट्या मुलीला माझ्याजवळ दिलं. त्या मुलीला कुठंतरी बसायला मिळालं याचा आनंद झाला. त्या ताईलाही थोडं हलकं वाटलं. थोड्या वेळाने ती मुलगी माझ्या कुशीतच झोपून गेली. त्यावेळेस खऱ्या अर्थाने मोठी झाले, असं मला वाटलं.

-पलक संतोष चुरी, दहावी, मुंबई

प्रसन्नता भावली

मध्यंतरी आम्ही जळगावला गेलो होतो. तिथे आईचे इंग्लिशचे टीचर राहतात. आम्ही त्यांना भेटायला गेलो. आई म्हणाली, "सर म्हणजे इंग्लिशची चालती फिरती डिव्शनरी!" त्यांच्याशी थोड्या गप्पा झाल्यावर आमचा फोटो काढण्यासाठी मी त्यांचा मोबाइल घेतला, तर त्या मोबाइलमध्ये जवळजवळ ३०-३५ गेम होते. मला खूप आश्चर्य वाटले. आजी म्हणाल्या, "आजोबांना गुडघ्याच्या त्रासामुळे बाहेर पडता येत नाही, त्यामुळे त्यांना हीच करमणूक!" आजी खूप छान स्वयंपाक, विणकाम करतात. त्यांनी आजोबांसाठी लोकरीचे स्वेटर व मोजे विणले होते. शिवाय त्यांनी मोत्याच्या खूप वस्तू केल्या आहेत. ते दोघंच राहतात. वय वर्षे ८५च्या जवळ. त्या आजी-आजोबांनी आमचं अगत्याने स्वागत केलं. त्यांचं घर लहान आहे, पण तिथली प्रसन्नता मला आवडली. त्यांच्या घरी गेल्याने मला खूप मस्त वाटलं.

-नक्षत्रा विनोद जोशी, सातवी, नाशिक

शाळेचा सहवास

१० डिसेंबर रोजी दहावीच्या तपासायला दिलेल्या वहा घरी घेऊन जाण्यासाठी शाळेत जायची संधी मिळाली. वहा घेऊन लगेच निघू असा बेत होता. पण तिथे सगळे शिक्षक त्यांच्या बैठकीनिमित्त आले होते. ते मला खूप दिवसांनी भेटले. मी मनोमन सुखावून गेले! सगळ्या ताई व दादांशी (म्हणजे आमच्या शिक्षकांशी) मनसोक्त गप्पा मारल्या. लगेच परत येण्याचा बेत बदलून ११ ते ५.३० हा वेळ शाळेत घालवला. खूप दिवसांनी अनपेक्षितपणे मिळालेल्या या सहवासाने मला फार आनंद झाला.

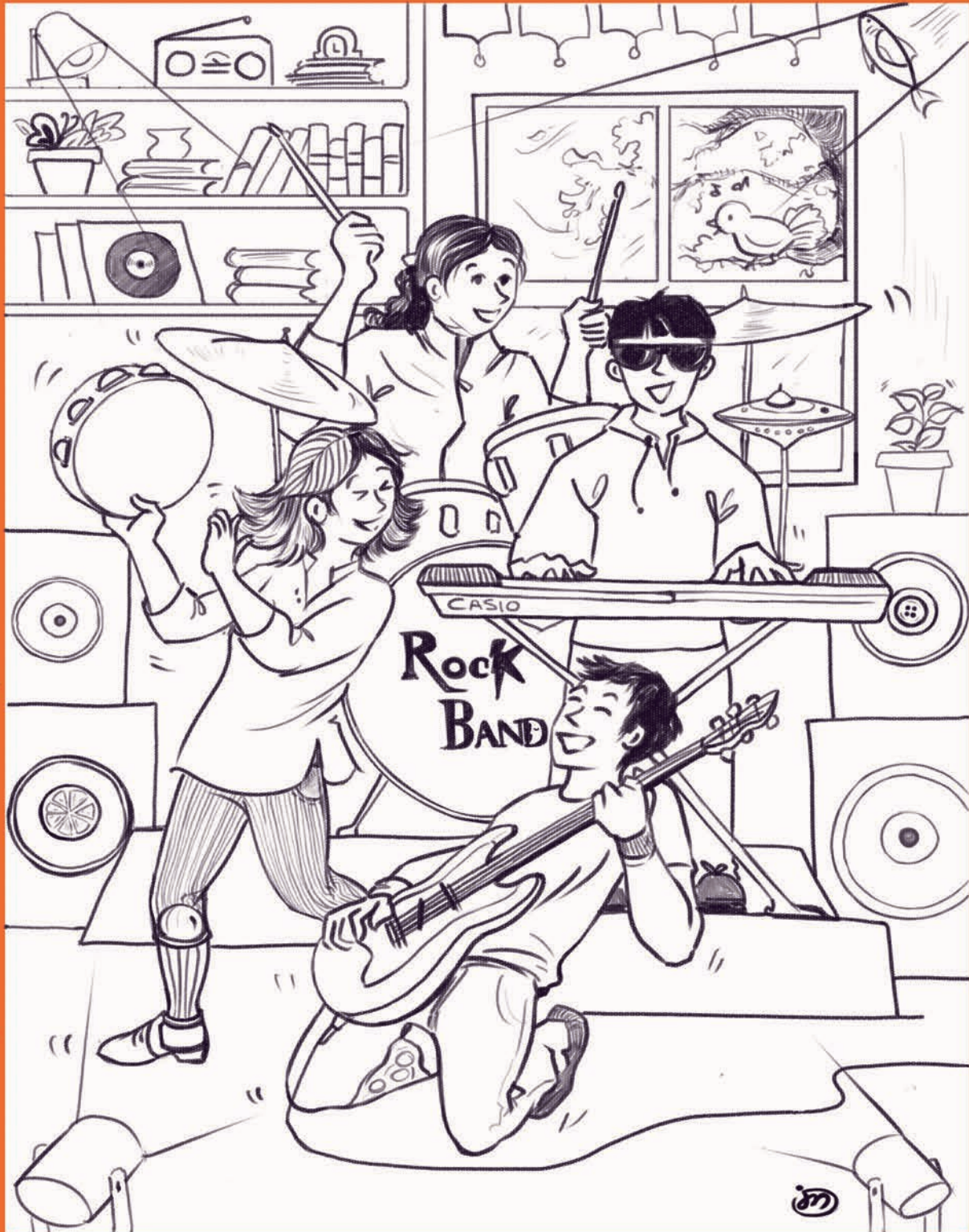
-सई वैभव जोशी, दहावी, पुणे

चित्रं- रिया पटवर्धन

Hide & Seek

Illustrated by Juilee Mahimkar

Some objects are playing hide and seek on the page beside. Can you find them all ?

Butterfly

CD

Orange Slice

Leaf

Toothbrush

Button

Moon

Trophy

Fish

Pizza slice

UFO

Spot the difference

Can you spot all the differences in the below two pictures?

Illustrated by Juilee Mahimkar

अस
का
होते?

अवावर अश्रू

रडवा सिनेमा बघताना आसवांनी रुमाल भिजतो. कांदा चिरताना डोळ्यांना धारा लागतात. आजोबांच्या डोळ्यांत सतत पाणी येतं, तर आजीचे डोळे कोरडेच राहतात आणि खुपतात. संगणकावर काम करणाऱ्या विशीतल्या निखिलचे डोळे कोरडे होतात, म्हणून तो डोळ्यांत खोटे अश्रू घालतो.

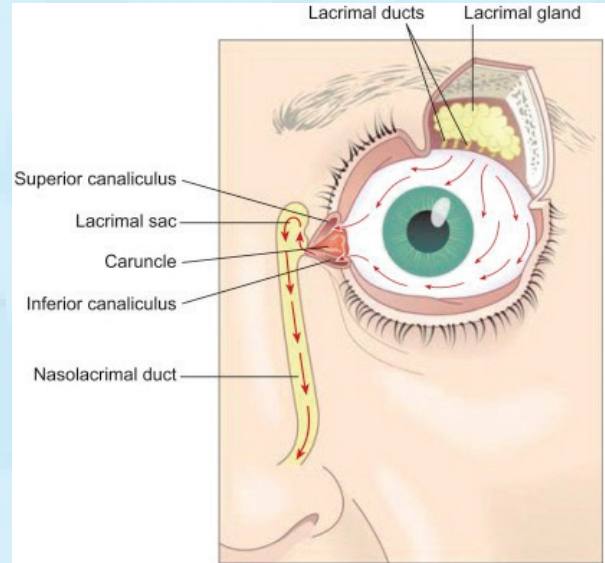
का येतात अश्रू?

अश्रूंची आपल्या डोळ्यांना नितांत गरज असते. त्यांच्यामुळे डोळ्यांना वंगण, पोषण, संरक्षण तर मिळतंच, शिवाय काही प्रमाणात हानिकारक रसायनांचाही निचरा होतो.

अश्रू डोळाभर पसरायची खास व्यवस्था असते.

दर चार ते दहा सेकंदांनी आपल्या पापण्यांची उघडझाप होते. तिचं नियंत्रण मोठ्या मेंदूच्या गाभ्यातलं एक केंद्र करतं. श्वासासारखी, हृदयाच्या ठोक्यांसारखी ती उघडझापसुद्धा अव्याहत, नियमित चालू असते. प्रत्येक वेळी पापणीची कडा गाडीच्या वायपरसारखी डोळ्यांच्या पृष्ठभागावरून

फिरते. पण ती तो पृष्ठभाग निपटून पुसत नाही, तर त्याच्यावर आसवांचा हलकासा लेप देते. तो लेप पापणीच्या स्नायूंच्या दाबामुळे कानाच्या दिशेच्या, बाहेरच्या भागाकडून नाकाच्या दिशेच्या आतल्या टोकापर्यंत सारखा पसरतो. मग ती आसवं नाकाकडच्या टोकाच्या चिमुकल्या त्रिकोणी खळग्यात जमा होतात. त्या खळग्याच्या वरच्या आणि खालच्या बाजूला दोन छोटी भोकं असतात. त्यांच्यातून एका नळीवाटे आसवांचा नाकापर्यंत निचरा होतो.

अश्रूंनी डोळ्यांवर दिलेल्या लेपात तीन वेगवेगळे थर असतात.

सगळ्यात आतला थर असतो शेंबडासारख्या म्यूकसचा. डोळ्यांच्या भावलीवरची कॉर्निया आणि बाकीच्या पांढऱ्या भागावरची कंजंकटायव्हा या दोन पारदर्शक आवरणांच्या पेशी तो म्यूकस बनवतात. ओलावा धरून ठेवणारा तो बुळबुळीत थर वंगणाचं आणि जंतूंना अडवायचं काम करतो.

मधला थर असतो पाण्याचा. डोळ्याच्या वरच्या हाडाच्या खोबणीत, कानाच्या दिशेला अश्रू बनवणारा अश्रुपिंड किंवा lacrymal gland असते. तिने बनवलेले पाणीदार अश्रू अनेक सूक्ष्म नळ्यांमधून पापणीच्या कडेपर्यंत येतात आणि तिथून डोळ्यांवर पसरतात. त्यांच्यात क्षार, प्रोटीन्स आणि प्राणवायू असतो. त्या प्रोटीन्समध्ये जंतूंची कवचकुंडलं भेदणारी रसायनं आणि जंतूंना मारणाऱ्या अँटीबॉडीज असतात. भावलीवरच्या कॉर्नियाला रक्तपुरवठा नसतो. तिचं सगळं पोषण आणि प्राणवायूसुद्धा अश्रूंमधूनच पोचवला जातो.

सर्वात बाहेरचा थर तेलकट असतो. पापण्यांमधल्या तैलग्रंथी तो थर बनवतात. आसवांतल्या पाण्याची वाफ होऊन उडून जाऊ नये आणि आसवं डोळ्यांतून ओघळू नयेत म्हणून त्यांना धरून ठेवायचं काम ते तेल करतं.

जन्मापासून वयाच्या दुसऱ्या महिन्यापर्यंत अश्रुपिंडांना आसवं बनवता येत नाहीत. बाळ कितीही जोरात रडलं तरी डोळे कोरडे राहतात. अविरत संगणकी कामामुळे निखिलच्या पापण्यांची उघडझाप कमी होते, डोळे फार वेळ उघडेच राहतात. म्हणून ज्यांचे डोळे कोरडे पडतात, त्यांना हवेने, कचऱ्याने, जंतूमुळे इजा होते. ती टाळायला तो खोटे (कृत्रिम) अश्रू डोळ्यांत घालतो. खरं तर त्याने लक्ष ठेवून पापण्यांची उघडझाप वाढवणं आणि मधूनमधून डोळे पूर्ण बंद ठेवून डोळ्यांना विश्रांतीही देणं गरजेचं आहे. आजीच्या अश्रुपिंडांचं काम वयपरतवे बरंच कमी झालं आहे. त्याउलट आजोबांच्या डोळ्यांतून नाकात अश्रू नेणारी नळी आजाराने बंद झाली आहे. त्या वाटेने निचरा न झाल्यामुळे त्यांची आसवं पापण्यांतूनच ओघळत राहतात.

ही होती अव्याहत झरणारी आसवं! संपूर्ण

दिवसात मिळून एका डोळ्यातून तशी सुमारे १ मिलिभरच आसवं वाहतात.

पण कांदा चिरला, मिरची झोंबली, डोळ्यांत कचरा गेला की, डोळ्यांतून खळखळकन घळाघळा पाणी येतं. ते अश्रू वेगळे! कांद्या-कचऱ्याची खतरनाक खबर डोळ्यांतल्या वेदनावाहू मज्जातंतूमार्फत लगोलग मेंदूच्या बुडाखालच्या केंद्रांत पोचते. अश्रुपिंडाचं कारभारी-केंद्र तिथे जवळच असतं. मोठ्या मेंदूच्या परवानगीची वाट न बघता तातडीने, दोन केंद्रांच्या संगनमताने खालच्या खाली प्रतिक्रिप्त काम होतं. झोंबणारी रसायनं, कचऱ्याचे कण वाहत्या आसवांत धुऊन साफ होतात.

गुरुजी रागावले, मैत्रिणीने कट्टी केली की, मोठ्या मेंदूच्या पुढच्या भागाकडून मेंदूच्या गाभ्यातल्या भावनाकेंद्रांच्या गटाला बातमी पोचते. त्यांच्याकडून अश्रुपिंडांना आज्ञा मिळते, पाणीदार अश्रू पापण्यांच्या बांधावरून उतू जातात. तणाव निर्माण करणारी स्टिरॉईड्ससारखी हॉर्मोन्स थोड्या प्रमाणात का होईना, त्या गंगावमुनांच्या पाण्यात वाहून जातात. त्यावेळी इतर मैत्रिणींनी 'उगीउगी' केलं की मोठ्या मेंदूचं आणि भावनाकेंद्रांचंही थोडं समाधान होतं, तणावजनक रसायनं घटतात आणि बरं वाटतं. लहानपणी पडझड झाली, इंजेक्शन घेतलं की, त्या वेदनेनेही भावनाकेंद्रांना उधाण येतं तर मोठेपणी अपमान, वैफल्य, असहाय्यता यांनी डोळे पाणावतात. अश्रुपिंडांच्या कारभारी-केंद्राकडून हुकूम आणणाऱ्या मज्जातंतूवर भावनाकेंद्रांची आज्ञा अवलंबून नसते. ती वेगळ्या मार्गाने येते. म्हणून कारभारी-मज्जातंतूना इजा झाली तर कांदा चिरताना अश्रू येत नाहीत पण दुःख झालं, अतिशय आनंद झाला की अश्रू सहज झरतात.

तोंडातल्या लाळपिंडांना लाळ बनवायचा आदेश

देणारे मज्जातंतू आणि अश्रुपिंडांकडून अश्रू बनवून घेणारे त्यांचे कारभारी-मज्जातंतू तसे जवळजवळ असतात. त्या भागात इजा झाली तर ती बरी होताना कधीकधी ते दोन्ही प्रकारचे मज्जातंतू एकमेकांशी जोडले जातात. मग कैरी खाताना तोंडाला तर पाणी सुटतंच, शिवाय अश्रूही वाहतात.

एखाद्याचं जाणूनबुजून नुकसान करून मग त्याला खोटी सहानुभूती दाखवली की, त्याला 'नक्राश्रू ढाळणं' म्हणतात ते कशासाठी?

शिकारीवर ताव मारताना सुसरबाईच्या डोळ्यांतूनही आसवं वाहतात. भक्ष्याला चवीने खाताना सुसरबाई जोरजोरात फूत्कारते. त्या उलट्या दाबामुळे तिच्या अश्रूंचा नाकात निचरा होऊ शकत नाही. मिटक्या मारताना ते 'नक्राश्रू' तिच्या डोळ्यांतून ओसंडून वाहतात. माशांना, सुसरींना पाण्यात डोळे उघडे ठेवून वावरावं लागतं. ते पाणी डोळ्यांवरचा अश्रूंचा पोषक, संरक्षक लेप धुऊन टाकतं. पाण्यातल्या घातक पदार्थांचा, जंतूंचा हल्ला

होऊ शकतो. म्हणून माशांच्या, सुसरींच्या अश्रूंत तेलाचं प्रमाण अधिक असतं. "तेरी आंखके आंसू पी जाऊं," असं बॉलिवुडी गाणं आहे. पण काही फुलपाखरं, छोटे पक्षी 'सुसरबाई, तुझी आसवं गोड!' म्हणत ती पौष्टिक आसवं खरोखरच चवीने पितात.

घुशी आपले अश्रू अंगभर फासतात. त्या अश्रूमधल्या रसायनांच्या वासाच्या ओढीने बाकीच्या घुशी तिथे गोळा होतात. पण घुशी उंदरांना खात असल्यामुळे त्याच वासाची उंदरांना फार भीती वाटते. ते त्या वासापासून दूर तर जातातच, पण भीतीमुळे त्यांच्या हालचाली थंडावतात आणि श्वसनाची, हृदयाच्या ठोक्यांची गती मंदावते.

साधीच आसवं! कशाकशासाठी येतात! आणि काय काय करतात!

-डॉ. उज्वला दळवी

ujjwalahd9@gmail.com

(वैद्यकतज्ज्ञ व नामवंत साहित्यिक)

नक्की पाहा

लढाऊ मुंग्या

वाटेत जे येईल त्याचा आम्ही फडशा पाडतो. आमच्या स्वतःच्या वजनाच्या ५०पट अधिक वजन आम्ही उचलू शकतो. सतत कार्यरत असतो. आम्हांला दिसत नाही, पण तरी सावज आरामात पकडतो. असे खूप काही अघटित, खूप काही शिकण्यासारखे... बघायचं आहे का? तर फॉलो करा ही लिंक-
<https://youtu.be/p16g5IVCdeE>

-अर्चना नाईक

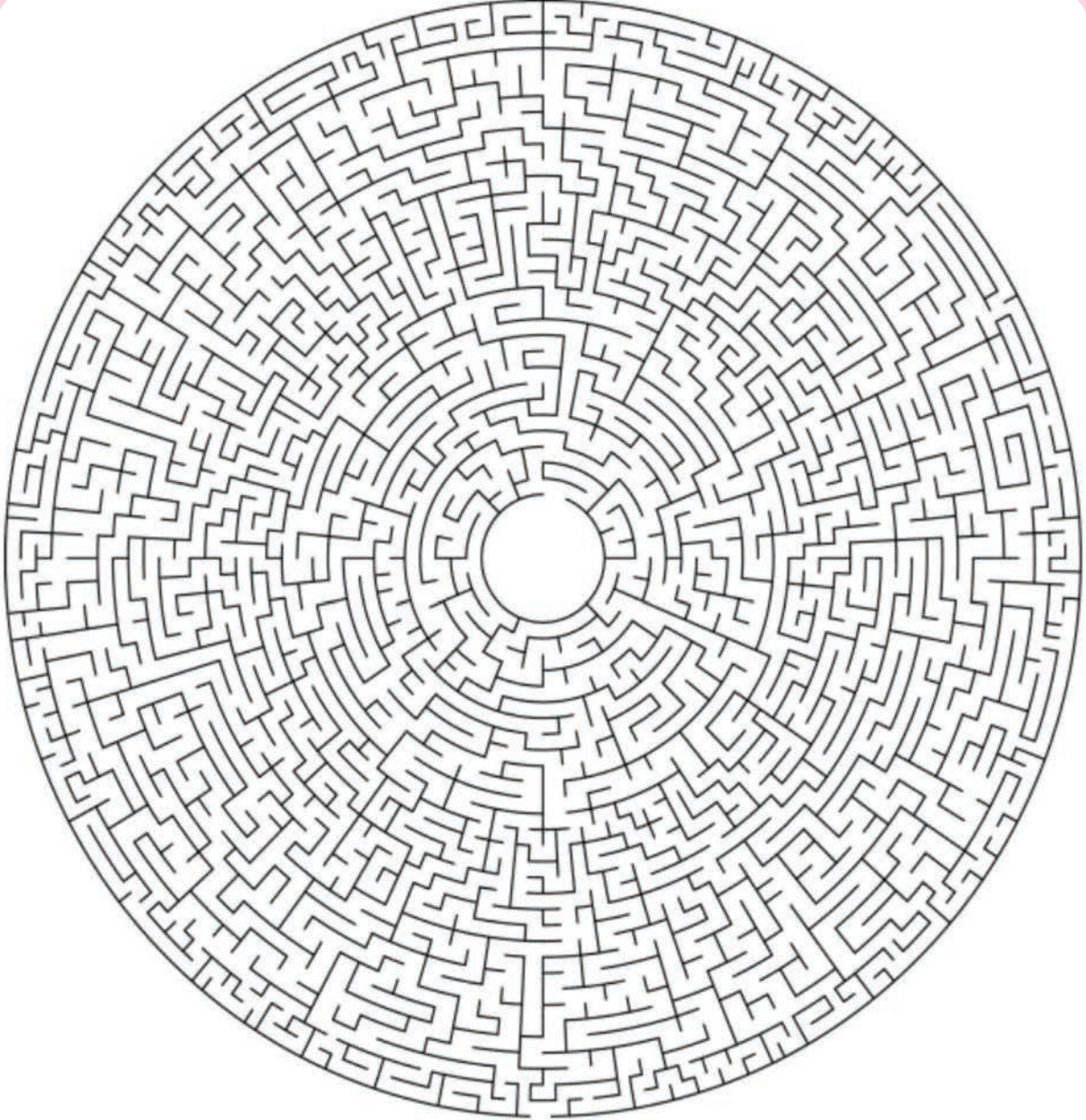
archu_naik93@yahoo.co.in

मार्ग शोधा

आतील छोट्याशा वर्तुळात पोहोचण्याचा मार्ग शोधा.

-आराध्य नाईक

aradhyanai8@gmail.com

START

चौकी काक

दुपारी भरपेट जेवण झाल्यावर आज्जोंच्या डोळ्यांवर झोप तरंगू लागली.

आज्जोंचा हात धरत अन्वय म्हणाला, “आज मी पण एक डुलकी काढणार आहे..”

पदराला हात पुसत आजीने विचारलं, “म.. अभ्यास?”

“अगं थोडा वेळ झोपणार आणि मग खूप वेळ अभ्यास करणार..”

आजी काही बोलण्याआधीच अन्वयला पटवत आज्जो म्हणाले, “शाब्बास अन्वू! चल झोप इथे माझ्या बाजूला..”

आज्जो कॉटवर कोपऱ्यात सरकले आणि त्यांनी अन्वयकरिता जागा केली.

“अहो पडेल तो. एवढुशा जागेत अन्वू मावेल तरी का? तुम्ही पण ना..”

“अगं आजी, मी आज्जोंना धरून झोपीन.. मग कसा पडीन?”

“आणिऽऽ अन्वू पडतोय असं वाटलं तर मी लगेच त्याला धरीन..”

“अहो डोळे बंद केल्यावर दोन मिनिटांत तुम्ही गुरगुरू लागाल आणि अन्वयची चुळबुळ सुरूच राहिल. या तुमच्या गुरचुळ गुरबुळमध्ये एकजण तरी..”

दोन्ही हात पसरत अन्वय म्हणाला, “नाही.. नाही. आज्जो गरूड आहेत आणि मी पिल्लू. मी गरूडाच्या कुशीत झोपीन.. म कसा पडीन?”

“येस्स! आणि मुख्य म्हणजे झाडावर झोपलेला किंवा कॉटवर झोपलेला कुठलाही पक्षी कधीच झोपेत खाली पडत नाही..”

अन्वयने टुणकन उठून बसत विचारलं, “आँऽऽ? का नाही पडत? सांगा ना आज्जो..”

कॉटवर पडत आज्जो म्हणाले, “ही अगदी सोपी गोष्ट आहे. ती तुला आजीच सांगेल, कारण..”

आजी हसतच म्हणाली, “कारण आता गरूडाला

झोप अनावर झाली आहे.”

त्याक्षणी हात पाय पसरून गरूड झोपला आणि मंद आवाजात गुरगुरू लागला.

छोटीशी दुर्बीण अन्वयला देत आजी म्हणाली, “तो बघ समोरच्या झाडावर कावळा बसलाय. त्याच्या पायाला किती बोटं आहेत बघ बरं? तुझ्याइतकीच आहेत का?”

अन्वयने नीट बारकाईने पाहिलं. “अगं त्या कावळ्याला माझ्यापेक्षा एक बोट कमीच आहे. चारच बोटं.”

“आणि कावळ्याच्या बोटांची रचना पाहा बरं. तुझ्यासारखीच आहे का?”

“अगं मला पाच बोटं म्हणजे ‘पंजा’ आणि त्याला चार बोटं म्हणजे त्याची ‘चौकी’ असंच ना?”

“व्वा छान! पण रचना बघ..”

“हां. तीन बोटं पुढे आहेत आणि एक मागे आहे.”

“शाबास. कावळा ज्या चौकीने फांदीला घट्ट पकडतो त्या चौकीचे नियंत्रण करणारे स्नायू त्याच्या घोट्याला जोडलेले असतात. तो फांदीवर बसला की, त्याचं वजन त्याच्या पायांवर पेललं जातं.

त्यामुळे पायांचे स्नायू ताणले जाऊन, त्याचे चौके फांदीभोवती गच्च आवळले जातात. जोपर्यंत कावळा झाडावर बसून आहे तोपर्यंत..”

“कळलं मला. तोपर्यंत पक्षांचे चौके जणूकाही फांदीला कुलुपबंद म्हणजे लॉकच होतात. हो ना?”

“बरोब्बर! आणि ही पकड इतकी घट्ट असते की, कधी काळी त्या फांदीवर किंवा तारेवर बसलेल्या स्थितीतच मरण आलं तरी ती पकड ढिली होत नाही. तो पक्षी तसाच त्या तारेला लोंबकळलेल्या स्थितीत राहतो.”

“प..पण मग हे लॉक सुटतं कसं?”

“पायांवरचं शरीराचं वजन काढलं की झालं..”

“म्हणजे उडण्याच्या वेळी.. हो ना?”

“शाबास! आणि गंमत म्हणजे हे पक्षी थोड्या थोड्या वेळाच्या डुलक्या काढत असतात. या कॉटवर झोपलेल्या गरूडासारखे ते काही तासन् तास झोपत नाहीत..”

“चहाचा वास आला की, हा गरूड उठणारच आहे..” हे ऐकताच आजीने अन्वयला टाळी दिली.

‘झोपेतसुद्धा स्थिर राहण्यासाठी नुसती जाडजूड बोटं नाहीत, तर घट्ट पकड महत्त्वाची असते’ ही लोमे प्रांतातील आफ्रिकी म्हण लक्षात ठेवा.

-राजीव तांबे

me@rajivtambe.com

(प्रसिद्ध बालसाहित्यिक)

चित्रं- शुभांगी चेतन

उंच मानव्यं रहस्य

निसर्गातल्या रोचक,
रंजक माहितीचं नवं
सदर

शाळेमध्ये सगळ्या वर्गातली मुलं एकत्र आल्यानंतर उंचीप्रमाणे रांगेत उभं राहायला सांगितलं जातं; तसं जर जगभरातील वन्य प्राण्यांना उभं केलं तर त्या रांगेत सर्वांत शेवटी असेल असा प्राणी म्हणजे जिराफ. फक्त आफ्रिका खंडातच आढळणारा जिराफ पृथ्वीवरील सर्वांत उंच प्राणी आहे. त्याचा चुलतभाऊ 'ओकापि'. तो 'फॉरेस्ट जिराफ' नावाने ओळखला जातो. तो तर इतका वेगळा दिसतो की, तो जिराफाचा नातेवाईक आहे हेच पाहून पटत नाही.

जिराफाला उंच मानेच्या स्पर्धेत हरवणारा प्राणी ज्युरासिक युगात होऊन गेला, तो होता 'सॉरोपॉड' नावाचा डायनॉसॉर. त्याची मान ४० फुटांपेक्षाही जास्त लांब होती. मात्र डायनॉसॉर्स नष्ट झाल्याने

सर्वांत उंच प्राण्याचा 'मान' (दोन्ही अर्थानी!) जिराफालाच मिळतो. तसा जिराफ त्याच्या जिराफिडे कुळातला एकमेव प्राणी आहे.

मुळात हा असा, म्हणजे उंटासारखा फेंगाडी चाल असलेला, सशासारखा पळणारा म्हणजे पळताना आधी मागचे पाय पुढे करणारा, डोक्यावर छोटी छोटी शिंगं असलेला आणि सुमारे सात ते नऊ फूट लांब मान असलेला प्राणी निसर्गात जन्मालाच कसा आला हे कोडेच आहे. त्यात याच्या अंगावरील डिझाइन बिबट्याच्या ठिपक्यांची आठवण करून देते आणि उंटासारखा आकार; यामुळे तर सुरुवातीला युरोपियन लोकांनी तर याला 'कॅमलेपर्ड' (कॅमल+लेपर्ड) असेच नाव दिले होते. ते नाव आजही या प्राण्याच्या शास्त्रीय

नावात शिल्लक आहे. तात्पर्य, या जिराफाची लांब मान हा अभ्यासकांसाठी कायम उत्सुकतेचा आणि संशोधनाचा विषय ठरली आहे.

गंमत म्हणजे, जिराफाची मान इतर कोणत्याही प्राण्यापेक्षा लांब असली तरी या मानेमध्ये मणके (सर्किंकल व्हर्टिब्रे) मात्र इतर सस्तन प्राण्यांइतकेच म्हणजे फक्त सातच असतात. फक्त हा एक मणका साधारण ११ इंच लांब असतो. या तुलनेत माणसाच्या पाठीच्या संपूर्ण कण्याची लांबी फक्त दोन फूट असते. (म्हणजे जिराफाच्या जिभेइतकी!) साहजिकच जिराफाला ही लांब मान कशासाठी किंवा कशामुळे मिळाली असावी, यावर शतकानुशतके संशोधन सुरू आहे.

जिराफाच्या लांबलचक मानेबाबतचा पहिला अंदाज हा होता की, आफ्रिकेतल्या अन्य वनस्पतीजीवी प्राण्यांची (म्हणजे हरणांचे वेगवेगळे प्रकार) स्पर्धा टाळण्यासाठी जिराफाची मान उंचावत गेली. तिच्या मदतीने तो उंच झाडांच्या शेंड्यावरची कोवळी पाने खारू शकतो. अनेक शतके हा होरा प्राणी-शास्त्रज्ञांमध्ये सर्वमान्य होता. वरकरणी हा तर्क बरोबर वाटतो. पण नंतर लक्षात आले की, जिराफ फक्त झाडांच्या शेंड्यावरचीच पाने खात नाही, किंबहुना आधी ते आपली उंच मान वळवून खालच्या फांद्यांवरची पाने खातात. दुसरा मुद्दा असा की, फक्त जिराफानेच स्पर्धा टाळण्यासाठी मान उंचावण्याचा मार्ग कसा निवडला? अन्य कोणत्याही तृणभक्ष्यी प्राण्याने का नाही आपली मान उंचावली?

मग दुसरा अंदाज पुढे आला, की माद्यांना आकर्षित करायला ही लांब मान उपयोगी पडत असावी. पण इथेही एक गफलत होती, ती म्हणजे जसा मोराला पिसारा असतो पण लांडोरीला नसतो किंवा सिंहांमध्ये फक्त नरालाच आयाळ असते, माद्यांना नसते, तसं जिराफात नसतं. नर आणि मादी दोघांच्या माना उंचच आहेत. नाही म्हणायला मादी

मिळवण्यासाठी जेव्हा नरांमध्ये लढती होतात तेव्हा आपली लांब मान वेळावून, डोक्यावरची शिंगे (ही हरणासारखी टोकेरी नसतात. मखमली आवरणाने झाकलेली असतात) समोरच्या नराच्या मानेत, छातीत ढोसून ताकद सिद्ध केली जाते. पण माद्यांची मान ही नरांसारखीच लांब असल्याने नराच्या सौंदर्य, 'सामर्थ्या'चे प्रतीक म्हणून मान लांब' हा सिद्धान्तही मागे पडला.

शेवटी जिराफाच्या लांब मानेचे रहस्य उलगडण्यासाठी डार्विनचे विधानच उपयोगी पडते. त्याने म्हटले होते की 'एखादी जात (प्राणी) कालौघात टिकून राहण्यासाठी केवळ एकच वैशिष्ट्य कारणीभूत नसते, तर त्या प्राण्याच्या ठायी असलेल्या लहान मोठ्या अनेक वैशिष्ट्यांमुळे तो प्राणी टिकलेला असतो.' म्हणून तर सुमारे ८० लाख वर्षांपूर्वी युरोपच्या भूमीवर अवतरलेल्या आणि सुमारे दहा लाख वर्षांपूर्वी आजच्या अवतारात आफ्रिकेच्या भूमीवर स्थिरावलेला जिराफ आजही टिकून आहे!

-मकरंद जोशी

makarandvj@gmail.com

(निसर्ग अभ्यासक व लेखक)

(लेखातील फोटो- मकरंद जोशी)

‘रामायण’ हे महाकाव्य रचणारे संस्कृत भाषेतील आदिकवी महर्षी वाल्मीकी यांच्याबद्दल जाणून घेऊया . त्यातली गोष्ट म्हणजे पुराणकथा खरी असेलच असे नाही, मात्र त्यातले मानवी गुण लक्षात घ्यायचे!

वाल्मीकी ऋषी

नारदमुनी स्वर्ग, पृथ्वी आणि पाताळ अशा तिन्ही ठिकाणी संचार करतात असे मानले जाते. ते पृथ्वीवर वावरत असताना घडलेली ही गोष्ट!

नारदमुनी घनदाट अरण्यातून जात होते. तेव्हा उग्र चेहऱ्याच्या एका दरोडेखोराने त्यांची वाट अडवली. नारदांना थोडे आश्चर्य वाटले. “वीणा, जपमाळ आणि कमंडलू हे लुटून तुला काय उपयोग?” असे त्यांनी विचारले.

चेहऱ्यापेक्षाही उग्र आवाजात समोरून उत्तर आले, “ते सर्व मी घेणार आणि तुझा जीवही घेणार!”

नारदमुनी तरीही शांतच राहिले. त्यांनी विचारले, “हे सर्व तू का करतोस?”

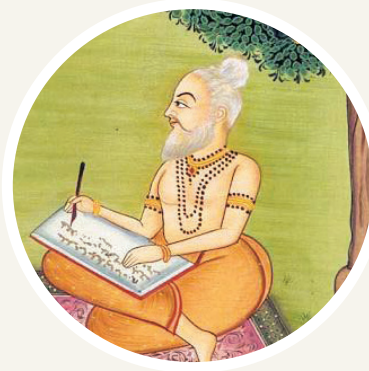
हा प्रश्न त्या दरोडेखोराला यापूर्वी कोणीच विचारला नव्हता. कारण त्याला बघताच सर्वजण भीतीने चळाचळा कापत असत. वाटसरूंकडचे पैसे, वस्तू हिसकावून घेऊन

त्यांना ठार मारणे हाच त्या दरोडेखोराचा दिनक्रम होता. त्यातही ठार मारून टाकले की, ‘या जंगलात दरोडेखोर आहे’ ही बातमीसुद्धा पसरायला वाव राहणार नाही, असा विचार त्याने केला होता. त्याला न घाबरता प्रश्न विचारणारे नारद पहिलेच!

“माझ्या कुटुंबाचे पोट भरण्यासाठी मी हे करतो.” असे उत्तर दरोडेखोराने दिले. नारदांनी पुन्हा विचारले, “यातून जे पाप तुला मिळते आहे, त्याचा वाटा घ्यायला तुझे कुटुंब तयार आहे का?” दरोडेखोर जरा विचारात पडला. नारद पुढे म्हणाले, “तुझे आई-वडील, मुलं-बाळं आणि बायकोला विचारून ये बरं!”

दरोडेखोराला वाटले की, नारदमुनी तिथून पळ काढण्यासाठी ही युक्ती लढवत आहेत. त्याच्या चेहऱ्यावरचे भाव बघून नारदांनी त्याच्या मनातला विचार ओळखला. “तू परत येईपर्यंत मला झाडाला बांधून ठेव,” असे त्यांनी सुचवले. दरोडेखोराला खात्री होती की, घरातले सर्वजण त्याच्या पापात सहभागी होतील. कारण त्याचा लाभ त्या सर्वांना व्हायचा नं! पण घडले उलटच! त्याच्या कुटुंबीयांनी त्याच्या पापात सामील व्हायला स्पष्ट नकार दिला. त्याला खूप वाईट वाटले. विषण्ण मनःस्थितीत तो नारदांकडे परतला.

नारदांनी त्याला समजावले, “लोकांना असा

त्रास देऊन, त्यांना ठार मारून, लुबाडून तुला काय आनंद मिळणार?”

एव्हाना दरोडेखोराच्या डोळ्यांना पाण्याची धार लागली होती. आपण चुकीचे वागतोय हे त्याचे त्याला समजले होते. त्याला आत्मभान आले होते. पण आता स्वतःमध्ये बदल कसा करावा, हे मात्र त्याला सुचेना!

नारद म्हणाले, “तुला स्वतःची चूक समजली, तू ती मान्य केलीस, इथेच तुझ्यातील बदलाला सुरुवात झाली आहे. आता तू रामनामाचा जप कर.”

लगेच त्याच जागी दरोडेखोर पद्मासनात बसला आणि त्याने रामनामाचा जप सुरू केला. तहानभूक हरपून तो जप करतच राहिला. जप केल्यामुळे त्याच्या मनात कसलेच विचार येईनासे झाले. वाईट विचार मनातून दूर पळाले. त्या वेळात मुंग्यांनी त्याच्याभोवती वारुळ बांधले, तरी त्याला याची जाणीव झाली नाही. कालांतराने तो त्या वारुळाने पूर्ण झाकला गेला. पण वारुळातून ‘राम... राम... राम’ हा त्याचा आवाज अविरत येतच राहिला. कालांतराने पुन्हा नारदमुनी त्याच अरण्यातून जात होते. वारुळाजवळ येताच त्यांना दरोडेखोराच्या जिद्दीचे कौतुक वाटले. त्यांनी कमंडलूतील पाणी वारुळावर शिंपडले आणि त्याला समाधीतून जागे केले. एव्हाना तो दरोडेखोर अंतर्बाह्य बदलला होता.

“आज तुझा नवा जन्म झाला. वारुळातून म्हणजेच वाल्मीकातून बाहेर आलास म्हणून तुला लोक ‘वाल्मीकी’ या नावाने ओळखतील.” असा आशीर्वाद नारदांनी त्याला दिला.

एकाग्रता, संयम आणि संवेदनशीलता यांचा सुंदर मिलाफ असलेले व्यक्तिमत्त्व असलेल्या वाल्मीकी ऋषींनी तमसा नदीच्या काठावर आपला आश्रम स्थापन केला.

एकदा वाल्मीकी तमसा नदीवर अंधोळीसाठी

गेले होते, तेव्हा शिकाऱ्याने मारलेल्या बाणाने क्रौंच पक्षी मारला गेला. क्रौंची दुःखाने आर्त ओरडू लागली. तिच्या रडण्याने वाल्मीकीही दुःखी झाले. त्यांनी व्याधाला (शिकाऱ्याला) शाप दिला. हा शाप म्हणजे एक छंदोबद्ध श्लोक होता. या श्लोकरचनेबरोबरच वाल्मीकी संस्कृत साहित्यातील आदिकवी ठरले. यानंतर लगेचच ब्रह्मदेवाने वाल्मीकींना ‘रामायण रचा’ असे सुचवले.

२४,००० श्लोक असलेले आणि ७ कांडांमध्ये (म्हणजे विभागात) विभागलेले ‘रामायण’ हे आदिकाव्य जन्माला आले. ज्या आदिकवीच्या आणि काव्यनिर्मितीच्या कथेतच एवढे नाट्य ओतप्रोत भरले आहे, त्या महाकाव्यातही ते नाट्य आहेच.

सरळ-सुंदर भावार्थ हे रामायणाचे वैशिष्ट्य आहे. म्हणूनच आजही जनमानसात ते लोकप्रिय आहे. रामायणातील छोट्या-छोट्या कथा-उपकथांमधून बोध घेता येतो.

आतापर्यंत विविध कवींनी मिळून वीसपेक्षा जास्त रामायणे रचली आहेत. तुलसीदासांचे हिंदीतील रामायण, तर ग. दि. माडगूळकर यांचे मराठी गीतरामायण ही त्यांपैकी प्रसिद्ध उदाहरणे. केवळ भारतातच नव्हे तर थायलंड, कंबोडिया, मलेशिया, व्हिएतनाम, श्रीलंका या देशांच्या साहित्य, नाटक, शिल्पकला यांवरही रामायणाचा प्रभाव दिसतो. अशा अजरामर कलाकृतीचा रचनाकार म्हणून आपण वाल्मीकी ऋषींची आठवण ठेवायला हवी.

-कांचन जोशी

kanchanpjoshi76@gmail.com

(संस्कृत अभ्यासक)

मी मूळची नाशिकची. आता
फिनलंडमध्ये राहते. येथील शाळांचा
अभ्यास करताना लक्षात आलेले
वेगळेपण तुमच्यासमोर मांडते आहे..

हम पढेंगे साथ साथ!

फिनलंडमधल्या तांपेरे या शहरात मी राहते. एकदा मला काही कामासाठी हेलसिंकीला (फिनलंडची राजधानी) जायचं होतं. इथली बससेवा चांगली आहे. शिवाय बसस्टॉप आमच्या घराजवळच आहे. ठरलेल्या वेळी बस आली. बसमध्ये चढले मात्र, मला आश्चर्याचा सुखद धक्का बसला. बस ड्रायव्हर हा एक डाउन सिन्ड्रोम असलेला दिव्यांग तरुण होता. (गुणसूत्रांमधील दोषांमुळे हा आजार जन्मापासून होतो. यामुळे त्या मुलांची वाढ सर्वसामान्य मुलांपेक्षा उशिराने होते.) तो अतिशय जबाबदारीने त्याचे काम करत होता. पुढे काही अंतरावर आमची बस बंद पडली, त्या वेळी त्याने योग्य त्या व्यक्तीशी संपर्क साधून

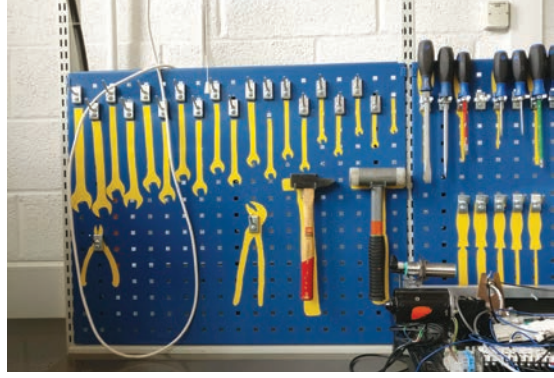
वेगळ्या बसची व्यवस्थाही केली.

मी पुढच्या बसमध्ये बसले खरी, पण आधीचा बसचालक काही माझ्या डोक्यातून जाईना. अशा प्रकारचे व्यंग असलेल्या व्यक्तीवर इतका विश्वास टाकणं कसं जमत असेल इथल्या माणसांना? त्यांना शिक्षण कशाप्रकारे देत असतील? काही विशेष सुविधा, विशेष शाळा त्यांच्यासाठी आहेत का? ..अशा प्रश्नांनी माझ्या मनात रिंगण धरलं.

मी इथल्या शिक्षणपद्धतीचा अभ्यास सुरू केला, तेव्हा मला काही गोष्टी कळल्या. फिनलंडमध्ये प्रत्येक व्यक्तीला सन्मान दिला जातो. प्रत्येक व्यक्तीमध्ये काहीतरी करण्याची क्षमता असते आणि त्या क्षमतेला वाव दिला की, ती व्यक्ती चांगल्या प्रकारे जगू शकते, यावर इथल्या समाजाचा पूर्ण विश्वास आहे. हाच विश्वास त्यांच्या शालेय शिक्षणपद्धतीतसुद्धा दिसून येतो.

थोडक्यात सांगायचं तर फिनलंडची शिक्षणपद्धती सर्वसमावेशक आहे. सर्वसमावेशक म्हणजे सगळ्या प्रकारच्या मुला-मुलींना सामावून घेणारी. इथे विशेष (दिव्यांग) मुलांच्या वेगळ्या शाळा नाहीत. दिव्यांग मुलांनाही सर्वसामान्य शाळेत सामावून घेतलं जातं. काही अपंगत्व आहे, मतिमंदत्व, ADHD (अतिचंचल), जास्त चिडचिड करणारी किंवा स्वमग्न अशी मुलं सगळ्याच देशांमध्ये असतात. काही देशांमध्ये अशा मुलांसाठी वेगळ्या शाळा असतात. फिनलंड याला अपवाद आहे.

या गोष्टीचं मूळ म्हणजे फिनलंडमध्ये शाळा हे समाजाचं प्रतिरूप मानलं जातं. जर समाजात अशा दिव्यांग व्यक्ती असतात आणि समाजाचा एक भाग म्हणून जगत असतात, तसंच त्यांना शाळेतही इतर मुलांबरोबर सामावून घेतलं गेलं

पाहिजे! याचा दुहेरी फायदा होतो. एक म्हणजे, या विशेष मुलांनाही सर्वसामान्य मुलांसारखं शालेय जीवन जगता येतं. दुसरं म्हणजे, शाळेतल्या इतर मुलांना या आजारांची माहिती होते आणि तेही अशा मुलांना सहज स्वीकारतात. त्यामुळे पूर्ण समाजाचा दृष्टिकोन बदलायला मदत होते.

एक उदाहरण सांगते, माझा मुलगा इथल्या शाळेत जातो. त्याच्या वर्गात अतिचंचल असलेला (ADHD) एक मुलगा होता. तो कधीतरी अचानक खूप चिडायचा. वस्तू फेकायचा. पण वर्गातल्या कुठल्याही मुलाने त्याच्यावर राग धरला नाही. याचं कारण हा आजार काय असतो, त्याची लक्षणं कुठली, उपाय काय- याबद्दलची मुलांना समजेल अशा भाषेत सविस्तर माहिती त्यांच्या शाळेतल्या नर्सने त्यांना दिली होती. सर्व मुलांचं शंकांनिरसनही केलं होतं. त्यामुळे सगळ्या मुलांनी त्या मुलाचा त्याच्या आजारासहित 'मित्र' म्हणून स्वीकार केला.

अशाच पद्धतीने इतर आजार असलेल्या मुलांनाही शाळेच्या वातावरणात छान सामावून घेतलं जातं. त्यांची कुवत ओळखून त्यांच्यासाठी अभ्यासक्रम आखला जातो. त्यांना स्वावलंबी

बनवण्यावर विशेष भर असतो. त्यांच्याकडे ज्या कुठल्या क्षमता आहेत, त्या क्षमतांचा पूर्ण विकास आणि वापर या गोष्टींवर लक्ष केंद्रित केलं जातं. काही विशेष मुलं जरा जास्त अस्वस्थ असतील तर त्यांना वेगळ्या वर्गात बसवलं जातं. तिथे Special Education Teacher असतात, ते अशा मुलांकडे वैयक्तिक लक्ष पुरवतात. ज्या तासांना ती मुलं इतर सामान्य मुलांबरोबर बसू शकतात, त्या तासांना त्यांना सगळ्यांबरोबर बसवलं जातं. त्यामुळे त्यांचाही आत्मविश्वास वाढतो. त्यामुळे मोठेपणीसुद्धा ही मुलं सन्मानाने आयुष्य जगू शकतात.

आपल्या आसपासही अशी विशेष/ दिव्यांग मुलं असतील. आपण त्यांना सामावून घेतोय ना? सन्मान देतोय ना? 'हीच आमुची प्रार्थना अन् हेच आमुचे मागणे, माणसाने माणसाशी माणसासम वागणे!'

तुमची

शिरीनमावशी

(शिरीन कुलकर्णी)

shirin.heramb@gmail.com

नक्की वाचा!

पिठाची पोती सांभाळताना...

वैज्ञानिक प्रकल्प, सायन्स फेअर म्हणजेच विज्ञान जत्रा यांचा विचार करताना प्रयोगशाळा, तिथली ती खास खास उपकरणं, लोहचुंबक, ते काचेचे चंबू, बरण्या, नळ्या, त्यातली रंगीबेरंगी रसायनं, झालंच तर जीवशास्त्रातले प्राणी आणि वनस्पती यांचे नमुने आणि सांगाडे असं एक वेगळंच जग डोळ्यांसमोर येतं. ते सगळं प्रत्यक्ष हाताळायला मिळालं, म्हणजे तर आपण काहीतरी महत्त्वाचं करतोय असं वाटायला लागतं. पण ही सगळी मजा सेंट बॉनिफेस हायस्कूलच्या 'चौथी क' मधल्या मुलांच्या नशिबी नव्हती. त्यांच्या शाळेतील 'सायन्स फेअर' साठी दिलेले सगळे छान छान प्रकल्प इतर दोन वर्गांनी (म्हणजे त्यांच्या शिक्षकांनी) आधीच घेऊन टाकले होते – साइन-वेव्ह जनरेटर, मायक्रोप्रोसेसरवर चालणारे ट्रॅफिक सिग्नलचे मॉडेल, लेझर किरणांची लांबी, चोर आल्याची सूचना देणारे अलार्म, आणि असे कितीतरी. असं का? तर 'चौथी क' मधल्या मुलांना अजून एक वाक्य धड लिहिता येत नसे, साधी

आकडेमोड जमत नसे, फिजिक्स, केमिस्ट्री, बायोलॉजी तर दूरच राहिलं! नुसता दंगा, गोंधळ एवढंच चालायचं त्यांच्या वर्गात. अभ्यासात गती नाही, आणि वर्तनात 'समस्या'! त्यामुळे चांगले प्रकल्प तर सोडाच, पण चांगले शिक्षकसुद्धा त्यांना कधी मिळत नसत. त्यांचे शिक्षक म्हणजे सदा कावलेले आणि स्वतःच चुका करणारे.

मग अशा वर्गाच्या वाट्याला आलेले विषय कोणते, तर 'वस्त्रे, पोषण, घराची अर्थव्यवस्था, बालविकास, ग्राहक प्रश्नांचा अभ्यास!' विषय ऐकूनच त्यांचं मन उडालं! याला काय विज्ञान म्हणायचं! पण सायमन या त्यांच्या वर्गमित्राने आणलेली बातमी ऐकून त्यांना एकदम उत्साह वाटायला लागला. त्याने आपल्या शिक्षकांचं बोलणं अर्धवट ऐकून बाकीच्यांना सांगितलं की 'फ्लावर बेबीज' हा प्रकल्प मस्त आहे. प्रकल्पानंतर आपल्याला वर्गात पिठाची पोती फाडून शंभर पौंड (म्हणजे किती किलो बरं?) पीठ वर्गात उधळायला मिळेल! झालं, सगळ्यांनी एकमताने तो प्रकल्प निवडला.

'फ्लावर बेबीज' ही इंग्लंडमधल्या एका काल्पनिक हायस्कूलमधल्या तेरा-चौदा वर्षांच्या मुलांच्या वर्गात घडणारी गोष्ट. तिचा कथानायक आहे, सायमन मार्टिन नावाचा मुलगा. तो वयाच्या मानाने चांगला थोराड, दणकट आहे आणि फुटबॉल उत्तम खेळतो, पण बाकी कशात त्याचं जरासुद्धा लक्ष नसतं. त्यामुळेच तर त्याने ही सपशेल चुकीची बातमी आणली.

नेट-Key-भाषा

आपण समोरासमोर एकमेकांशी बोलतो, तेव्हा चेहऱ्यावरचे भाव, हातवारे, आवाजातले चढउतार यांतून आपल्या भावना व्यक्त करतो. पण लिहिताना आपला आनंद, राग, भीती, दुःख, आश्चर्य, प्रेम कसं दाखवणार? त्यासाठी दरवेळी 'कळवण्यास आनंद होतो की...' किंवा 'खेद वाटतो की...' किंवा 'तो भीतीने ओरडला', 'मला आश्चर्य वाटतंय' असं काहीतरी वर्णन करत बसावं लागतं. किती तो व्याप! शिवाय 'चौथी क' सारख्या मुलांच्या दृष्टीने एवढं लिहायचं म्हणजे मोठं अवघड काम! पण आता मोबाइलवरच्या इमोजींनी हे काम सोपं केलंय. इमोजी या मूळ जपानी शब्दाचा अर्थ आहे, 'भावना दाखवणारे चित्ररूप शब्द किंवा अक्षर'. शब्दांऐवजी हे तयार इमोजी वापरायची आयडिया लोकांना इतकी आवडली, की सगळेजण ते भरपूर वापरायला लागले आणि असे शेकडो इमोजी तयार झाले. कोणत्या वेळी कोणते इमोजी वापरायचे त्याची मात्र नीट निवड करता यायला हवी. 'फ्लावर बेबीज'मधल्या सायमनच्या भावना आणि विचार आणि काही इमोजी इथे दिले आहेत. पाहा बरं तुम्हांला त्यांची सांगड घालता येते का? सोपं आहे ना?

खूप मस्त आहे हा प्रकल्प – गोंधळ – काळजी – प्रेम – वैताग – राग – बोध (आता समजलं) – आनंद आणि आत्मविश्वास..

काय होता खरं तर हा प्रकल्प? प्रत्येक मुलाला एक तीन किलो वजनाची पिठाची पिशवी मिळणार. ते त्यांचं बाळ! तीन आठवडे त्यांनी ते चोवीस तास सतत स्वतःच्या जवळ ठेवायचं. कुठेही गेलं, तरी ते स्वच्छ आणि कोरडं राहिल अशी काळजी घ्यायची. नजरेआड करायचं नाही. आठवड्यातून तीनदा शिक्षक त्यांचं वजन करणार. ते कमीजास्त भरता कामा नये. घरी बाळाला नीट आणि सतत सांभाळत असल्याबद्दल पालकांची सही आणायची. मुख्य म्हणजे चोवीस तास अशा रीतीने बाळाचा सांभाळ आणि विचार करताना काय अनुभव आले,

कसं वाटलं ते रोज एका डायरीत लिहायचं. तीन आठवड्यांच्या शेवटी या पिठाच्या बाळाची स्थिती आणि डायरीतल्या नोंदी पाहून प्रकल्पाचे मार्क मिळणार.

आपल्या वाट्याला आलेली ही बाळं मुलांनी कशी सांभाळली, कोणी काय शक्कल लढवली, कोणाला वैताग आला, याचं मजेशीर वर्णन कादंबरीत आहे, पण मुख्य भर आहे, तो या खोट्या खोट्या बाळाचं लोढणं सांभाळता सांभाळता सायमनच्या काय लक्षात आलं, त्यावर. त्याला हळूहळू त्या बाळाबद्दल माया वाटू लागली.

सायमनचे वडील तो तान्हा असतानाच निघून गेल्यामुळे त्याच्या आईने एकटीनेच त्याचा सांभाळ केला आहे. त्यासाठी तिला काय काय करावं लागत असेल, हे त्याला समजलं. मूल सांभाळणं, नीट वाढवणं, ही खूप मोठी जबाबदारी आहे हे त्याला कळलं. वडील निघून गेले याबद्दल मनातल्या मनात तो स्वतःलाच दोष देत असे, पण तसा विचार करणं चुकीचं आहे, हेही त्याला समजलं, त्याला एक नवा आत्मविश्वास वाटायला लागला. हे कसं घडलं, ते समजून घेण्यासाठी ही कादंबरी वाचायला हवी.

‘फ्लावर बेबीज’ ही कादंबरी लिहिताना लेखिका अॅन फाइन यांनी ठिकठिकाणी विनोद आणि

अतिशयोक्तीचा वापर केल्यामुळे ती वाचताना मजा येते, पण त्यांनी त्यात याच प्रकल्पाला बक्षिस मिळालं असं दाखवून खोटा खोटा गोड शेवट केलेला नाही. कारण तात्पुरतं बक्षिस महत्त्वाचं नाही, प्रकल्पातून सायमन काय विचार करायला शिकला, तेच आयुष्यात महत्त्वाचं. तुम्ही प्रकल्प करता, तेव्हा तुम्ही कशाला महत्त्व देता – मार्कार्ना की स्वतः शिकण्याला? ‘फ्लावर बेबी’ प्रकल्पाचा अनुभव घ्यायला आवडेल का तुम्हांला?

–धनवंती हर्डीकर

ghanavanti@gmail.com
(शिक्षणतज्ज्ञ)

आपल्याला शब्द माहीत असतात, पण अनेकवचनात ते वापरताना आपण गोंधळतो. बरोबरच आहे, कारण काही शब्द अनेकवचनातही तसेच राहतात. हे माहीत नसलं तर आपण उगाचच त्यांना काहीतरी रूप द्यायचा प्रयत्न करतो. बघा, तुम्ही फसता की बरोबर लिहिता.

–प्रतिभा गोपुजकर

gopujkars@hotmail.com

(ज्येष्ठ लेखिका)

उत्तरे पान क्रमांक ४९ वर पाहा.

१. नदी		१२. पेरू	
२. मूर्ती		१३. गाय	
३. देवी		१४. बहीण	
४. वस्ती		१५. काका	
५. पर्वत		१६. आजी	
६. फुलपाखरू		१७. आजोबा	
७. पक्षी		१८. खेळ	
८. वेल		१९. गाव	
९. राणी		२०. आशीर्वाद	
१०. चिकू		२१. अभिनेत्री	
११. गुलाब		२२. भाकरी	

भाग ४

मोबाइलवर गेमिंग, चॅटिंग करणाऱ्या सर्व मुलांना स्मार्ट टिप्स देणारे हे सदर... सायबर सिक्युरिटी विषयाचे तज्ज्ञ **उन्मेष जोशी** यांनी दिलेल्या या टिप्स नक्की फॉलो करा!

तुमचे फोटो कुठे जातात?

हॅल्लो फ्रेंड्स, कसे आहात? काळजी घ्या आणि सुरक्षित राहा. कोरोनाला दूर ठेवायचं तर काय काळजी घ्यायची हे तुम्हांला चांगलं माहीत आहे आणि तुम्ही ते सगळे नियम पाळत असणार, याची मला खात्री आहे. योग्य ती काळजी घेतली की, अनेक धोक्यांपासून आपण स्वतःला दूर ठेवू शकतो, मग ते आरोग्याच्या बाबतीत असो किंवा इंटरनेट वापराच्या बाबतीत. उन्मेष काका आपल्याला आज सोशल मिडिया वापरताना आपण कसं सावध असलं पाहिजे याबद्दल सांगणार आहेत. सोशल मिडिया म्हटलं की, लगेच फेसबुक, ट्विटर, इन्स्टाग्राम, व्हॉट्सअप, स्नॅपचॅट वगैरे अनेक ॲप्स तुमच्या डोळ्यांसमोर फेर धरून नाचू लागली असतील. पण तुमच्या पालकांना मात्र काळजी वाटत असणार! माझा मुलगा/मुलगी नक्की काय बघतात, त्यांच्या फ्रेंड लिस्टमध्ये कोणकोण आहेत, कुणाशी चॅटिंग करतात, यावर त्यांची नजर असेल, हो ना! पण यात त्यांची काही चूक नाही. कारण आजकाल सोशल मिडियाच्या बाबतीत घडणाऱ्या घटना ऐकल्या की, कुणालाही काळजी वाटणे साहजिकच आहे. आज आपण बघूया की, हे सोशल मिडियाचे मायाजाल नक्की आहे तरी काय आणि आपण काय काळजी घेतली पाहिजे.

माझा मित्र किंवा माझी मैत्रीण सोशल मिडियावर आहे म्हणून मलाही सोशल मिडियावर यायचे आहे, असे अनेक मुलां-मुलींना वाटत असते. कारण त्यांच्या मित्र-मैत्रीणींमध्ये यावर सतत चर्चा होत असते. उन्मेष काका सांगतात, सोशल मिडिया कोणत्या वयोगटासाठी आहे, सोशल मिडिया कोणी वापरावा, सोशल मिडियाच्या वापरासाठी नेमके निकष कोणते हे मुळात समजून घेतले पाहिजे. प्रत्येक सोशल मिडिया प्लॅटफॉर्मची काही वैशिष्ट्ये आहेत. त्यांपैकी मोठा कंटेंट आणि छायाचित्रे या दोन्हीसाठी फेसबुक आहे. इन्स्टाग्राम फक्त फोटोंसाठी आहे. स्नॅपचॅट हे छोट्या-छोट्या फोटोंमधून होत जाणाऱ्या गप्पांसाठी आहे, तर ट्विटर हे मोजक्या शब्दांत आपले म्हणणे मांडण्यासाठी आणि जगभरातील लोकांना 'कनेक्ट' करण्यासाठी सोयीचे माध्यम आहे.

आता ही सर्व माध्यमे कुठल्या वयोगटातील लोक वापरत आहेत हे पाहूया. वयाने थोडे प्रौढ असलेल्या लोकांना फेसबुक हे माध्यम आकर्षित करते किंवा त्यांना ते जास्त सोयीचे वाटते, कारण त्याची सुरुवात बरीच आधी झालेली आहे. सुरुवातीला ऑर्कुट होते, ते बंद झाले आणि फेसबुकची सुरुवात झाली. किंबहुना फेसबुक सुरू झाल्यापासून ऑर्कुट

मागे पडत गेले. फेसबुक हे जास्त युजर फ्रेंडली असल्याने त्या काळातील लोकांना (ज्यांचे वय आज ३५ ते ५५च्या दरम्यान आहे) जास्त अपील होते. तुलनेने इन्स्टाग्राम नंतर आले. त्यामुळे ते जास्त करून तरुणांचे माध्यम बनले, कारण लिहिण्यापेक्षा फोटोंमधून व्यक्त होणे त्यांना भावते. फोटो टाकणे/ शेअर करणे हाच त्यामागचा हेतू. इन्स्टाचॅटचाही वापर खूप जण करतात. इन्स्टाचॅटवर वेगवेगळे ग्रुप तयार करणे, इन्स्टाग्रामवर वेगवेगळे पेजेस तयार करणे यामध्ये तरुण मुले जास्त गुंतलेली असतात. सध्याचा जो कल आहे त्यानुसार इन्स्टाग्रामवर १३ ते १८ वयोगटातील मुले जास्त आहेत. हे वाचल्यावर पालकांना कदाचित आश्चर्य वाटेल, परंतु हे फक्त आपल्याकडेच आहे असे नाही, तर जगभरात हेच चित्र आहे आणि यातून मुलांच्या बाबतीत घडणारे सायबर गुन्हांचे प्रमाण वाढले आहे, ही बाब लक्षात घ्यायला हवी. मुलांनो, लेखाच्या सुरुवातीला मी जे म्हटले ना की, काळजी घ्या आणि सुरक्षित राहा, ते सांगण्यामागे हेच कारण आहे. कारण सोशल मिडिया कशा पद्धतीने हाताळला पाहिजे, कोणते फोटो शेअर केले पाहिजेत याचे मुलांना भान राहात नाही.

याशिवाय स्नॅपचॅटवरसुद्धा खूप मुले आहेत. त्यात ज्या स्नॅपस्ट्रिक्स असतात, त्याचा एक धागा पकडून एकाच्या पोस्टवर दुसऱ्याची पोस्ट, मग तिसऱ्याची असे एकेक जण पोस्ट टाकत जातात आणि त्यातून चॅटिंग वाढत जाते. यामध्ये बऱ्याच वेळा अनावश्यक फोटो टाकले जातात. फ्रेंड्स, तुम्हांला एक गोष्ट माहिती आहे का की, 'सेव्ह फोटो'चा पर्याय निवडला नाही तर तुमचे फोटो कुठे जातात? तुम्ही म्हणाल त्यात काय, सेव्ह केले नाहीत तर ते डिलीट

होतात. थांबा! असे अजिबात नाहीये. लक्षात घ्या की, ते फोटो जरी तुमच्या पेजवरून डिलीट झाले तरी ते त्या सर्व्हरवरच राहतात. वाटले ना आश्चर्य! त्यामुळे फोटो शेअर करताना हा मुद्दा विचारात घ्यायला पाहिजे.

फेसबुक, इन्स्टाग्राम, व्हॉट्सअॅप, स्नॅपचॅट या माध्यमांवर असणाऱ्या मुलांची संख्या एकूणच खूप जास्त आहे. व्हॉट्सअॅप आता आपल्यात इतके रुळले आहे की, तो सुद्धा एक सोशल मिडिया आहे आणि तिथे काहीही पोस्ट करताना, त्यावर फोटो टाकतानासुद्धा सावधानता बाळगली पाहिजे या गोष्टींचा विचार केला जात नाही. व्हॉट्सअॅप जॉइन करताना त्यातील वयोगटदेखील लक्षात घेतला जात नाही.

या सगळ्या सोशल माध्यमांसाठीचा वयोगट हा त्या-त्या देशांनी त्यांच्याकडील नियमांनुसार ठरवला आहे. त्यात ९९% सोशल मिडिया साइट्स या अमेरिकनच आहेत. त्यामुळे त्यांच्याकडे हा वयोगट वय वर्ष १३ आणि १३+ असा ठरवलेला आहे. आपल्या देशातील कायदानुसार १८ वर्षांखालील मुलांना आपण 'minor' म्हणतो आणि हे जगानेही मान्य केलेले आहे की, १८ वर्षांखालील मुले सज्जान नसतात. आता प्रश्न असा आहे की, मग १३ ते १८ वयोगटातील मुलांसाठी काही विशेष तरतुदी सोशल मिडियाने तयार केल्या आहेत का, तर तसे काही वेगळे निकष नाहीत. त्यामुळे या वयोगटातील मुलांनी दक्षता घ्यायला हवी. 'माझा मित्र आहे, माझी मैत्रीण आहे म्हणून मी जॉइन होतो' असं म्हणण्यापेक्षा आपल्याला खरंच त्याची किती गरज आहे, आपण त्याचा काळजीपूर्वक वापर करू शकतो का, या सगळ्याचा विचार व्हायला हवा, असे उन्मेष काका आवर्जून सांगतात.

उन्मेष काका म्हणाले, "एक असाही पर्याय असू

शकतो की, सोशल मिडियावर स्वतःला प्रमोट न करता तुमच्यातील कला, तुमचे छंद, तुमचे कौशल्य या गोष्टींच्या विकासासाठी तुम्ही हे माध्यम वापरू शकता किंवा तुमच्यातील कला व्यासपीठावर मांडू शकता. असे असेल तर वैयक्तिक अकाऊंट activity मर्यादित ठेवून त्या त्या पेजेसना फॉलो करणे, तत्सम activityमध्ये भाग घेणे एवढे तुम्ही करू शकता.

१३ ते १६ वयोगटातील मुलांना उन्मेष काका वारंवार हेच सांगतात की, आपण कोणाशी मैत्री करतोय, आपण कोणाला फॉलो करतोय, आपल्याला कोण फॉलो करतंय याची काळजी आपण घेतली पाहिजे. समोरचं अकाऊंट फेक आहे की खरं आहे, हे या वयात मुलांच्या लक्षात येत नाही. फेक

अकाऊंट ओळखण्याची क्षमता या वयात नसते म्हणून काळजी घेणं गरजेचे आहे. जगभरात या विषयावर जो अभ्यास झाला त्यातून हेच दिसून आलं आहे की, या वयात मुलांमध्ये तेवढी प्रगल्भता किंवा जाण नसते आणि त्यामुळे त्यांची फसगत होण्याची शक्यता असते.

त्यामुळे प्रत्येक रिक्वेस्ट फॉलो करणे, फॉलोअर्स वाढवणे याच्या मागे न लागता तुम्ही खरंच किती लोकांना ओळखताय याचा विचार करूनच ग्रुप जॉइन केलेले बरे. कारण आपलं तर ठरलंय, 'काळजी घ्या आणि सुरक्षित राहा.' बाय! भेटू पुढच्या भागात.

शब्दांकन : मनीषा नित्सुरे-जोशी
manisha.nitsure@gmail.com

ग्रंथप्रेमी डॉ. आंबेडकर

भारतरत्न डॉ. भीमराव म्हणजेच बाबासाहेब आंबेडकर ज्या देशात, प्रांतात ज्या ज्या ठिकाणी जात, तिथे कोणते ग्रंथालय आहे, हे प्रथम माहिती करून घेत. बाबासाहेबांनी वाचनाचा छंद विद्यार्थीदशेपासूनच जोपासला होता. त्यांचे वडील सुभेदार रामजी आंबेडकर अपार कष्टाच्या तुटपुंजा मिळकतीतून कधी अर्धपोटी उपाशी राहून, वेळप्रसंगी दागिने गहाण ठेवून, व्याजाने पैसे काढून आपल्या बाल भीमासाठी पुस्तके विकत आणत. आपल्या मुलाची वाचनाची हौस भागविण्यासाठी या थोर पित्याने जे कष्ट उपसले, त्याला जागत या भीमाने वाचनाच्या छंदाचे रूपांतर व्यासंगामध्ये केले.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी अनेक मोठमोठ्या ग्रंथालयात बसून हजारो पुस्तकांचे वाचन केले होते. डॉ. आंबेडकरांनी जगातील उत्तमोत्तम पुस्तके त्यांच्या खाजगी संग्रहालयात जतन करून ठेवली होती. साहित्य, इतिहास, कायदा, राज्यशास्त्र, समाजशास्त्र, अर्थशास्त्र, तत्त्वज्ञान, धर्म, संतसाहित्य, पत्रकारिता इ. विषयांवरील सुमारे चाळीस हजार ग्रंथ त्यांच्याकडे होते. अनेक लोक स्वतःसाठी घरे बांधतात. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी आपल्या जीवश्च कंठश्च मित्र असलेल्या पुस्तकांसाठी मुंबईत घर बांधले.

१४ एप्रिल, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची जयंती. त्यांच्या ज्ञानलालसेची आठवण कृतज्ञतेने जागवूया.

-नरेंद्र लांजेवार

I_narendra2001@yahoo.com

(वाचन-प्रसारक, लेखक)

LOST Art

Illustrated by Juilee Mahimkar

Shadow puppetry is an art form performed with flat, jointed puppets

made from transparent leather. It is usually performed at night on large

Dajia Hao! (ताचिआ हाव!) (Hello everyone). Puppetry has always been a fascinating art form sparking interest among all ages. Pi Ying Xi (फि यिंग शी) literally means drama of leather shadow puppets, a traditional art form which uses music and operatic singing to accompany silhouette figures made from leather or paper. Whether it originated in China or India, Japan, Thailand, Indonesia or even Turkey, this art form has its niche even in today's world although many new forms of entertainment have evolved.

cloth with the help of oil lamps (as in olden days) or candles. The puppets are held close to the screen, its hands and arms are manipulated with attached canes while its lower legs are left swinging freely from the knee.

This art form has five people at a time –one operates the puppets, one plays the horn, one person is in-charge of playing the fiddle, another one on the percussion instrument while the fifth one sings. The singer assumes all the roles, he narrates the story as well. The figures are well defined and hence it is easy to guess the character by merely looking at the mask and the attire on it. For instance, a man is depicted with a big head and a square face with a tall strong body whereas women are shown with a thin face, a small

mouth and slim body. Also scholars are worn long robes while the generals are in martial attire to remind the bravery and prowess. Also the figure playing positive role has long narrow eyes, a small mouth and a straight nose whereas the negative role figure has small eyes, a protruding forehead and a sagging mouth.

Unlike the other traditional art forms, this form also has a common trait – family troupes bequeath the puppets from generation to generation. It is treated as a family treasure, sometimes even used as a bride's dowry. This proves that over the centuries puppets did not change radically but in certain genres a limited evolution in the appearance of the puppets took place.

In India shadow puppetry is very common in states like Orissa,

Andhra Pradesh, Kerala, Karnataka, Maharashtra and Tamil Nadu, however, string puppetry prospered in Rajasthan, Odisha, Andhra Pradesh and Tamil Nadu.

In China it is believed that shadow puppetry or shadow play became popular during the Tang (थांग) and Song (सोंग) dynasties. But it came into being during the reign of Emperor Wu (वू) of the Han (हान) dynasty. Ms Panda will narrate the story of how and when this traditional art form came into being in China.

A long time ago in ancient China there was a beautiful woman called Li (ली) who was a very good story teller. She narrated the best stories and knew how to keep her audience enthralled and entertained. She married the then emperor Wu and became his favorite wife. The Emperor loved his wife dearly and also loved her stories.

Unfortunately one day this wife became ill and she died. Everyone in the kingdom thought that the Emperor will soon find another

woman who would then take the place of this wife. But the Emperor was so sad with her demise that he spent most of his time in the garden where the duo had spent most of their evenings. He became least interested in the worldly commitments and started giving lesser time caring for the needs of the people from his kingdom.

This sent an alarming signal to the people who got worried. "If another clan, a warring clan, hears about our Emperor getting weak by the day, they might attack us," said a minister from the royal court. "People will die. We need to do something to get the Emperor out of his grief," echoed another minister.

One day the chief priest Shao Weng (शावो वंग) from the royal court walked past a group of children playing with their dolls. He noticed the dolls making dancing shadows on the wall of the city. This gave the priest an idea.

The priest knew that the Emperor's wife used to tell him interesting stories. He wondered if he could bring those stories to life and hence volunteered to conjure her spirit.

The priest reached home and be-

gan making a clay puppet. He painted the puppet to look somewhat like the Emperor's deceased wife. As soon as he was done he reached the palace and quietly slipped into the garden with the puppet where the Emperor was standing with a glassy stare.

He set up the mood in a tent. Shao Weng placed a candle, a curtain and the puppet and invited the Emperor to watch the rear-illuminated puppet show behind the curtain. At first the Emperor did not notice the curtain but simply saw the dancing shadow that drew his attention. The Emperor was glad to see the figure of Li, who came in softly and departed slowly. The priest moved the puppet behind the curtain and began narrating stories that Li would tell the Emperor.

The Emperor was intrigued and mesmerized. Although it was the shadow that seemed to tell him the story, the Emperor knew that it was Shao Weng with the puppet and not his real wife. But this act of the priest ensured that the Emperor was no longer sad. He resumed his work. Every day Shao Weng began narrating stories and Emperor Wu too would eagerly look forward to meeting his shadow wife and hearing her stories once again in the garden.

People in China believe that this is how shadow puppets came into being. Although it is becoming a dying art, Chinese shadow puppetry is still a part of their ancient cultural heritage and plays an important role in their festival celebrations as well.

-Shweta R. Deshmukh (Ms.Panda)

shwetadesh2025@gmail.com

चपखलची उत्तरे-

शिक्षण .० प्रेक्षापरलक्ष्य .३ तर्क .२ आस्त्र .४ किर्ति .६ तिरु .६ आज्ञ .२
झाण .६२ लक्ष .६२ बालु .२२ कुजी .०२ आण .२ लक्ष .१
ळष्ट .१२ आर्चा .०२ आर्चा .३२ आका .२२ पिडी .४२
आका .६६ किर्ति .२६ जोडा .०६ आ .२२

वाचकांमध्ये 'वयम्'ची लोकप्रियता वाढत आहे. 'वयम्'चे सभासदत्व घेण्यास उत्सुक असलेल्यांच्या सोयीसाठी आमच्या प्रतिनिधींची ही यादी. हे 'वयम्' प्रतिनिधी म्हणजे 'वयम्'चा प्रसार प्रेमाने करणारे दूत आहेत.

'वयम्' प्रतिनिधी

गोरेगाव-मुंबई अनघा अनिल चंद्रात्रे 8080550353	अलिबाग श्रुती संतोष बोंद्रे 9423381129	बुलडाणा नरेंद्र लांजेवार 9422180451
सांताक्रूझ-मुंबई मीनल भास्कर दीक्षित 7021542701	रत्नागिरी योगिनी भागवत 9689319313	कोल्हापूर डॉ. धनश्री खाडे 9604636893
अंधेरी-मुंबई प्रदीप पाटील 9819063069	कणकवली-मालवण सुषमा केणी 9284035326	अकोला उत्कर्ष जैन 9850263103
गिरगाव-मुंबई मेसर्स बी.डी.बागवे एजन्सी 7506000869	वेंगुर्ला-सिंधुदुर्ग मधुरा नित्यानंद आठलेकर 9405925454	SWS फायनान्शियल सोल्युशन्स प्रायव्हेट लिमिटेड
वरळी-मुंबई संजना चव्हाण 9221969336	पुणे गायत्री लाड 9421826337	नाशिक रुपाली कुलकर्णी 9011896681
डोंविवली सुनिल पांचाळ 9930016920	कराड संजय पुजारी (डॉ.कल्पना चावला विज्ञान केंद्र) 9226163260	मुंबई किशोर काळे 9869239940
कल्याण डॉ.योगेश जोशी 9757077614	नांदेड शिवाजी आंबुलगेकर 9423440598	ऑनलाइन इंग्रजी बोलायला शिकण्याची
कल्याण विकास वाचनालय (DSK) 9819931421	लातूर ज्ञानप्रकाश बालविकास केंद्र 9421693089	'वयम्'च्या वाचकांसाठी सुवर्ण संधी. केवळ 2000/- रुपये भरा आणि एक महिना ऑनलाइन क्लास आणि दोन वर्षासाठी 'वयम्'चे सभासदत्व मिळवा. विद्यार्थी, शिक्षक, महिलांसाठी स्वतंत्र बँच.
बदलापूर नेत्रा नरवणे 9604677297	लातूर वैद्य जयश्री कुलकर्णी 9326190749	संपर्क- प्रा. श्रुती राजे 8421113111 9822240106

कल्पक, चौकस
किशोरांचे मासिक

अहम् आवाम्

वयम्

आपणांकार

न्यू वंदना को. ऑप. हाऊसिंग सोसायटी, ३रा मजला,
लालबहादूर शास्त्री मार्ग, वंदना सिनेमाजवळ, ठाणे ४०० ६०२
दूरध्वनी : ०२२-२५९८६२७०/७१/७२/७३
'वयम्' मोबाइल : ९१३७१२८९१५ राजेंद्र : ९९२०७२४६२७
इ-मेल : info@wayam.in
वेबसाइट : www.wayam.in

सभासद नोंदणी फॉर्म

१० + १ दिवाळी अंक

नोंदणी क्रमांक : ..... दिनांक : .....

नाव : .....

पत्ता : .....

..... पिन कोड : .....

जवळची खूण : .....

फोन : ..... इमेल : .....

जन्मतारीख : ..... इयत्ता : .....

शाळा : .....

वर्गणी जमा केल्याचा तपशील

चेक नं. : ..... बँक व बँक शाखा : .....

चेक दिनांक : ..... रुपये : .....

'वयम्'च्या ऑनलाइन सबस्क्रिप्शनसाठी माहिती-

Labindia Analytical Instruments Pvt. Ltd.

Axis Bank, Thane | CC A/C No.: 911030017556004 | IFSC : UTIB0000061

चेक / डिमांड ड्राफ्ट : लॅबइंडिया अॅनॅलिटिकल इन्स्ट्रुमेंट्स प्रा.लि.

(Labindia Analytical Instruments Pvt. Ltd.) या नावाने काढावा.

सही : .....

'वयम्' मासिकाचे वर्गणीदार झाल्याबद्दल धन्यवाद!

'अहम् आवाम् वयम्' एप्रिल २०२१ | ५१

नवीन टुरिझम कॉम्प्लेक्स दापोलीतही!

'श्रीकांचन हॉटेल्स आणि रिसॉर्ट' या कंपनीने वणोशी, दापोली येथे
एक मोठा सुसज्ज, निसर्गरम्य कॉम्प्लेक्स तयार केला आहे

- बास्केटबॉल
- क्रिकेट
- फुटबॉल
- बॅडमिंटन

- टेबल टेनिस
- बुद्धीबळ
- कॅरम
- विलियर्ड्स

राहण्याची व जेवणाची देरवील उत्तम सोय.

खास आकर्षण : वातानुकूलित तंबू निवास आणि व्हिला..
चला तर मग, तुमची सुट्टी आजच प्लॅन करा!

'वयम्'च्या सभासदांसाठी खास सवलत...

अधिक माहितीसाठी www.shrikanchanhotels.com / www.tentotreat.com या
वेबसाइटला भेट द्या.